
CENTRO EUROPEO DI STUDI TRACI

Anul XIV. Nr. 130.

Septembrie 1985.

Noi Tracii

00187 - Roma, Foro Traiano, 1-A

Tel. (06) 679.77.85

«LAI» - ROMÂNI DIN SINAI APĂRĂTORI AI SFINTEI ECATERINA

de IOSIF CONSTANTIN DRĂGAN

În peninsula Sinai există în deșert o mănăstire pe o colină, construită în antichitate, în secolul al VI-lea, dacă nu chiar mai înainte, denumită Sfânta Ecaterina. Pentru apărarea sa de eventuale atacuri ale beduinilor din deșert, împăratul trac Justinian, care nu a uitat provincia imperială Dacia, a trimis un batalion de soldați, preluați dintre cei mai viteji, cum erau considerați Dacii. Se poate ca aceștia să fi luat și femeile lor, spre a putea să-și organizeze viața în condițiile grele ale zonei. Funcția lor era să vegheze asupra vieții și siguranței călugărilor mănăstirii.

Faptul probează că Dacia din Nordul Dunării nu era «abandonată», ba dimpotrivă întărită cu forturi. Ea continua să facă parte din imperiu, fie chiar *extra fines*, aflându-se dincolo de limesul natural constituit de Dunăre. Acest fapt confirmă o dată mai mult cu câtă ușurință se continuă a nu vorbi de Dacia și de istoria sa, ci de mizerabilii și puținii năvălitori temporari, trecuți sau aciuți pe meleagurile noastre, deși Dacii și urmașii lor firești, Românii, au rămas mereu la fața locului și în număr de milioane.

Această enclavă vlahă între Arabi, căci Egiptenii vechi s-au retras spre sudul Egiptului, a păstrat limba sa cât a putut, în forma originală din secolul al VI-lea e.n., existentă înainte de venirea și infiltrarea, cu influențele respective, ale Slavilor; deci o limbă necontaminată de cuvinte slave sau paleoslave, care au reușit să transforme limba romană a Tracilor romanizați din sudul Dunării, formată încă din anul 146 î.e.n., când toată peninsula Haemus-ului a fost cucerită de Romani.

Bineînțeles, limba Lailor, cum se numesc ei astăzi, nu a rămas pură, ci a fost «arabizată» după atâtea secole de izolare, dar conservă forme arhaice din epoca adaptării limbei dacice, în realitate o latină vulgară, la limba latină cultă clasică. Se simte nevoia de a se face un studiu la fața locului de către specialiști în lingvistică și în istorie, pentru o mai bună referire la faptele istorice și religioase creștine, fără părtinire ortodoxă sau catolică, în acea epocă toți fiind «creștini»

În România problema este ignorată din lipsă de informații. În Occident și în Italia mai ales problema Lailor este mai cunoscută. Și astăzi sunt trimiși oameni la Mănăstirea Sfânta Ecaterina. La hramul Comunității române din Milano, care a fost sărbătorit în iunie 1985, era prezent un călugăr din Genova-Giovi, care trăiește la Sf. Ecaterina, mănăstire care îl va trimite în România, spre a studia teologie și limba română.

În anii '70, a apărut în revistele italiene un lung articol despre această mănăstire, cu fotografii și documente. Ele au fost de mare utilitate pentru abordarea problemei și semnalizate colaboratorului nostru prof. Ioan Coja, propus să meargă la fața locului, cu o bursă de studii a Fundației Europene Drăgan, dar împiedicat să meargă acolo de izbucnirea războiului egipto-israelian. Profesorul Ioan Coja a făcut unele studii preliminare și ar putea să scrie pe această temă. Cu titlu informativ și de curiozitate, amintim că în Canada la Montreal, o firmă a oferit un calendar de perete reclamă între ale cărui fotografii se află și o frumoasă reproducere în culori a Mănăstirii Sfânta Ecaterina. Numai Românii nu se interesează de lumea care îi înconjoară, trăind într-o autarhie culturală specifică. Nimeni nu se interesează de primul nostru sfânt martir Dacius, ale cărui moaște se află la o biserică din Ancona, unde dăinuiește și azi un mare arc de triumf al lui Traian, primul nostru împărat.

Partea cea mai importantă din această realitate istorică este că Laii păstrează încă conștiința apartenenței lor și a provenienței lor din România, din Valahia, de la Dunăre, și o spun mereu. Aspectul lor fizic este cu totul schimbat din cauza amestecului cu localnicii beduini, ei înșiși devenind beduini prin adaptarea la pământul și clima caldă și uscată a regiunii. Dar spiritul, memoria atavică și conștiința lor dănuiesc pe deasupra vicistitudinilor istorice.

Cu aceste lămuriri, articolele pe care le publicăm vor fi mai bine înțelese și apreciate.

RELICTE DE LIMBĂ DACĂ ÎN PENINSULA SINAI

de GEORGE VAIDA

Vedere generală a Mănăstirii Sf. Ecaterina din Muntele Sinai.

Articolul *Cercetări și ipoteze privind limba Dacilor* de Aurel Stoicanu («Noi Tracii», nr. 121, dec. 1984) aduce din nou în atenția publicului cunoscutul trib-popor, așezat de Justinian la poalele muntelui Sf. Ecaterina încă din sec. VI e.n.

Dacă există atestări documentare privind originea acestei populații, dacă se afirmă că limba acestor oameni - deosebiți de ceilalți Arabi - conține cuvinte necunoscute Arabilor, este totuși regretabil că nimeni nu a încercat încă să culegă aceste cuvinte și să le supună unor analize lingvistice, putând eventual da la iveală termeni de coloratură indo-europeană, care, în acest caz, ar constitui relice de lexic dac.

Fiindcă tradiția acestui trib păstrează îndepărtata amintire a țării de origine «Llah», (Valahia?), putem fi îndemnați să credem că etnonimul lor «Gabalia» nu reprezintă o coruptelă a arabului *djebel* (*munte*), redată uneori prin derivatul *Gebalieh*, ci însăși autodenunțarea acestui trib.

Este adevărat că *Gebalieh* este tentant prin apropierea sa semantică de macrotoponimul nostru *Muntenia*, sau de vechiul *Caucaland* (Țara munților), semnalat de Ammianus Marcellinus, dar astfel de apropieri pot fi uneori înșelătoare. Ca atare nu pretendem că explicația ce o vom oferi este infailibilă, ea reprezentând o nouă încercare de investigații, într-un domeniu mai puțin explorat de lingviști.

Am relatat și explicat în câteva rânduri (Articolul *Până când s-a vorbit limba dacă* în «Noi Tracii», nr. 123, feb. 1985 și *Prototracii carpatici* în «Cenaclul de istorie veche și paleolingvistică română», Timișoara, 31 august 1984), cu date arheologice, istorice și lingvistice, strânsa înrudire dintre dacă și irlandeza veche, precum și originea carpatică și preceltică a Irlandezilor, ilustrând cu exemple de limbă aceste aserțiuni.

La exemplele prezentate în expunerile susmenționate, vom mai adăuga câteva similitudini româno irlandeze, a căror semnificație, de data aceasta, nu mai poate fi pusă pe seama unor potriviri întâmplătoare:

ROMÂNĂ - IRLANDEZĂ
aici - aice
înlocuitor (locuitor) - anlocht
ban de argint - airgead ban
prunc - bronc
vreascuri (Frânturi) - bruscar
droaie - draoi
gălbui - gealbhui
doină - duan, duain
buric (al degetului) - boiric.

Acestea, reprezentând numai o mică parte din cele peste 1.700 de alte similitudini, ne îngăduie să recurgem la irlandeză ca limbă de referință pentru determinarea relictelor dace în limba română, cel puțin în măsura în care se recurge de obicei la albaneză, având avantajul că în irlandeză influențele slave și turce - întâlnite atât în română cât și în albaneză - sunt inexistente.

Pe temeiul celor de mai sus, ne vom opri la substantivul irlandez GALBHALAI, al cărui polisemantism exprimă: *ocupant*, *colon* (în engl.

occupier, settler, cf. *Dicționar irlandez-român* de Niall O'Donail, Dublin, 1977, p. 599).

Ori este evident că acum 14 secole strămoșii acestor *Gabalia* erau conștienți că au fost *colonizați* de Justinian în locurile pe care descendenții lor le ocupă și azi. Deci s-au denumit ca atare coloni sau ocupanți, în limba lor de atunci, probabil, Gabhálai.

Poate vreunul dintre cititori va ajunge odată la poalele muntelui Sf. Ecaterina și, prin bunăvoința călugărilor locali, va reuși să întocmească o listă cuprinzând cuvinte nearabe în limba gabalia, cu semnificația fiecăruia dintre ele. Colaboratorii revistei *Noi Tracii* vor fi bucuroși să le analizeze.

A DISPĂRUT LIMBA DACILOR ?

de C. VRĂBEȚI

În ultima vreme tot mai mulți lingviști își pun întrebarea dacă într-adevăr a dispărut limba Dacilor. Apar studii, eseuri, cărți, în care se aduc dovezi - unele de netăgăduit - asupra faptului că limba Dacilor, limba strămoșilor noștri, nu a dispărut, ci ea este limba pe care o vorbim azi, desigur evoluată și cu influențe din latină, slavă, albaneză, bulgară etc.

În decursul istoriei, mulți învățați români (Gh. Șincai, S. Micu, P. Maior, T. Cipariu, O. Densușianu, Philippide, Cihac, Șeineanu, Hasdeu, Al. Graur, Rosetti și alții), precum și străini (Miclosich, Tomaschek, Rosler, Gaston Paris, J. Jung, T. Tamm și alții) s-au ocupat de studierea limbii române, stabilind reguli privitoare la evoluția ei. Aproape toți, dacă nu chiar toți, au pornit de la concepția că limba dacă a dispărut, iar populația rămasă a început, peste noapte, să vorbească limba ocupanților, limba latină...

Învățații s-au așezat apoi la masa de lucru și au început să scrie că negreșit latina vulgară, vorbită de acum de toți locuitorii Daciei, chiar și de cei din cele mai îndepărtate așezări din vârful munților, a început să se transforme, să evolueze, mai repede sau mai încet, după caz.

Și au ajuns la concluzia că *fagus* din latina vulgară a devenit *fag* în românește, *ferrum* a devenit *fer*, *legem* - *lege* etc. Au stabilit apoi reguli de transformare a consoanelor, a diftongilor și așa mai departe. Nici o clipă nu s-a admis că nu limba latină vulgară a evoluat, ci limba Dacilor. Cea mai mare parte a filologilor s-a străduit din răspuțeri să dovedească influența graiului autohton asupra limbii latine, influență care de fapt - conform păreriilor lor - nici nu putea să existe, din moment ce au acceptat în vocabularul român numai un număr de 70 - 120 cuvinte de origine dacă, din cele peste 50.000 câte sunt trecute în *Dicționarul limbii române moderne*.

Cazul cuvântului *borcan* este foarte semnificativ. În dicționarul menționat mai sus se precizează că *borcan* provine din bulgară, iar în *Dicționarul etimologic bulgar* scrie că provine din limba română. Dacă am avea în vedere numai faptul că rădăcina *bor* se află în compunerea a peste 155 de cuvinte, ar fi foarte suficient să se considere cuvântul de origine dacă. În limba bulgară, rădăcina *bor* intră în compunerea a două trei cuvinte, în greaca veche în compunerea a 14 cuvinte și în ucrainiană în compunerea unui cuvânt. Exemplul este cât se poate de concludent.

Sunt de părere că o limbă nu poate dispărea atâta timp cât poporul care a vorbit-o (circa două milioane de Daci) trăiește. Este cel puțin straniu să afirmi că după înfrângerea romană poporul dac și-a păstrat portul, obiceiurile, cântecele, legendele, cultura (și azi este cunoscut călușarul), dar limba a schimbat-o cu cea latină și asta în decurs de patru cinci generații (106 - 271).

Evident, sunt multe argumente, mai ales din punct de vedere istoric, care atestă părerea că limba dacă nu a pierit, și că ea există în limba română pe care o vorbim azi, dar deocamdată lipsesc documente care să ateste acest lucru.

Revista «Noi Tracii» are marele merit de a publica interesante articole cu privire la strămoșii noștri. Foarte interesant mi s-a părut articolul *Cercetări și ipoteze privind limba Dacilor* (nr. 121, dec. 1984) în care autorul afirmă că la Mănăstirea Sf. Ecaterina din Sinai ar exista un grup de beduini denumiți *gebailé*, proveniți din Dacia și duși acolo de împăratul Justinian al Bizanțului, prin anii 527-530. Am citit articolul lui Marcu Beza din *Boabe de grâu*, dar, în afară de unele date din viața lor actuală, ocupația lor, descrierea sumară a câtorva membri ai tribului, nu am aflat nimic. Ar fi fost interesant de știut ce limbă vorbesc ei, ce legende circulă în rândul lor, ce obiceiuri etc. Autorul, A. Stoicanu sugerează autorităților academice române să studieze mai îndeaproape această problemă și, eventual, să trimită un grup de specialiști în materie la fața locului, dar nu s-a întreprins încă nimic.

Redacția mulțumește colaboratorilor pentru prețioasele materiale trimise și recomandă ca articolele să fie clare, concise, cu material ilustrativ. Fiecare autor își asumă responsabilitatea ipotezelor enunțate și a exactității datelor.

Întrucât revista «Noi Tracii» a devenit organ al Centrului European de Studii Trace, articolele pot fi trimise și în limbi de largă circulație - engleză, franceză, germană, spaniolă, italiană.

Colaboratorii din România pot trimite manuscrisele dactilografiate și atent corectate și la adresa: Ion Coja, Căsuța poștală 73-17, București.

THRACIAN HORSEMEN IN EGYPT'S ALA VETERANA GALLICA (P. LOND 482)

by Prof. MICHAEL P. SPEIDEL
University of Hawaii

With more zest than any other nation in the Roman Empire the Thracians clung to their ancient, poetic names inherited from Indoeuropean days.¹ As a consequence, soldiers of this prolific nation can be recognized in the armies of every Roman province.² Yet Egypt, though no exception, had a suprisingly small number of Thracians in its army, especially when one considers the many Thracian soldiers employed by the Ptolemies.³ Indeed, aside from one other example, the only Thracian soldiers of the Principate found on the many written documents from Egypt are those listed in a receipt for the squadron of Donatius of *ala veterana Gallica* in A.D. 130 (P. Lond. II 482).⁴

	alae uestrane galliga turma		et afro cos
	donaciani serenus procurator		alafes
	conductoribus fenaris salute	10	solas
	accipi fenum contur[m]alibus		iulius
5	meis mensis iuni et naulum		platon
	sollui per me et tibi fiunt		germanus
	eccutes triginti catulino		domittius

1. D. Detschew, *Die thrakischen Sprachreste* (Österreichische Akademie der Wissenschaften, *Schriften der Balkankommission* XIV; Wien 1957); a fine description of the Thracian language and Thracian names is I.I. Russu, *Die Sprache der Thrako-Daker* (Bucuresti 1969).

2. A. Fol, "Les Thraces dans l'empire romain d'occident (1er-3e s.), Deuxieme partie: documentation épigraphique", *Annuaire de l'Université de Sofia* 62 (1968; Sofia 1969) 195-273.

3. See V. Velkov and A. Fol, *Les Thraces en Egypte gréco-romaine* (Bulgarian Academy of Arts, Institute for Thracology, *Thracian Studies*, vol. 4; Sofia 1977).

4. Velkov-Fol list no other reliable soldiers than those in our list. A decurion Teres (not in Velkov-Fol) is found in P. Wisc. II 70.1 (for his name see Detschew, loc. cit. 500); a second Thracian soldier's name in the same papyrus is probably to be restored as Bis[ina], for which name see the soldier A. Vizina at Talmis, also of the same period, in my forthcoming study *Nubia's Roman Garrison*, ANRW II,10,1.

P. Lond. II 482 is also published by J. Lesquier, *L'armée romaine d'Égypte d'Auguste à Dioclétien* (Cairo 1918) 503 f.; = *ChLA* III 203; S. Daris, *Documenti per la storia dell'esercito romano in Egitto* (Milano 1964) 38; R.O. Fink, *Roman Military Records on Papyrus* (Cleveland/OH 1971) 80; R. Seider, *Palaeographie der lateinischen Papyri*, vol. I (Stuttgart, 1972) no. 27. Our text is that of Fink.

15	neruas	bitsius
	cocas	aululanus
	atestas	felix
	gaianus	30 [..]Jurinus
	paulus	d . . r̄spor
20	nilas	t̄ . b . us
	bitecus	terentius
	aululanus	. . . ules
	dolens	35 m̄aximus
	domittius	acilleus
25	serenus	sarapiōn
	ecatus	androstenes

Dolens is without any doubt a Thracian name, and another one can be restored as D[e]uspor.⁵ Probably Solas and possibly Bitecus, Bitsius, and Cocas are also Thracian.⁶ The two most characteristically Thracian names of our list are the two "Aululani". To be sure, the name Aululanus is known from nowhere else and must be rejected in this form, but a photograph of the papyrus shows that the second *L* in these names has more sharply drawn angles and hence must be read as the letter *Z*. Auluzanus is an excellent Thracian name, one born by many Roman soldiers.⁷ Hence at least five, and perhaps several more, of the thirty men in this squadron were Thracians. How can one explain their unexpected presence?

Our papyrus is the earliest document mentioning *ala Veterana Gallica* in Egypt. Before, the regiment is known in Syria in a diploma of A.D. 91, made out precisely to a Thracian horseman of this unit.⁸ Evidently, then, the *ala* traditionally comprised some Thracian soldiers, which will be the reason why we find them in the same unit in Egypt. Perhaps these men are the sons of earlier Thracian soldiers in the *ala*, rather than replacements sent directly from Thrace.⁹ One may point to a parallel group of Syrians in *cohors I Thracum* in A.D. 127, a unit that, like our *ala*,

5. Detschew, 146 f.; Velkov Fol 399 and 390. Fink reads *d...r̄spor* but Marichal (*ChLA III*) reads *D...uspor* and the plate (ibid.) shows the letter *D* to be rather broad, hence there is no need to assume a gap of three letters.

6. Detschew 465 (Solas) and 251 (Cocas), not in Velkov-Fol. One would like to take Bitecus and Bitsius for the very common Thracian name Bithus (cf. Velkov-Fol nos. 383 and 384), however, paleographically it is difficult to recognize the letter *H* after the letter *T* in these names.

7. Detschew 35 ff.; Velkov-Fol (371 and 372) accept Aululanus.

8. M. Roxan, *Roman Military Diplomas 1954-1977* (London 1978) 35 no. + 5.

9. For family tradition serving in an *ala*, see N. Criniti, "Sulle forze armate romane d'Egitto: osservazioni e nuove aggiunte prosopografiche", *Aegyptus* 69 (1979) 190-261 (esp. 260 ff.). For Thracians sent to the far corners of the empire: K. Kraft, *Zur Rekrutierung der Alen and Kohorten an Rhein und Donau* (Bern 1951) 51-58; also below, p. 341 ff. By A.D. 179 no more Thracians can be recognized among the many men of *ala Veterana Gallica* known from *P. Hamb.* 39 = Fink 76: the names conform all to the usual mixture of Latin, Greek, and Egyptian elements.

had arrived from Syria not too many years earlier and that seems to have continued to comprise in its ranks soldiers, or sons of soldiers, of its former garrison place.¹⁰

The document discussed thus constitutes a valuable source for the study of the ethnic composition of the Roman army in Egypt, a study yet to be written.¹¹

---

10. AE 1937, 112 = *CPL* 159, see in particular J.F. Gilliam, "Notes on Latin Texts from Egypt", *Le Monde Gréc, Hommages à Claire Préaux*, ed. J. Bingen et al. (Brussels 1975) 766-74, esp. p. 772. Gilliam suggests the Syrians were assigned to the unit as being especially useful in the Eastern Desert.

11. Literature on this question: Criniti loc. cit. 208. For auxiliary recruits being sent to Egypt from abroad see especially *PSI* IX 1063 = Fink 74 and the valuable discussion of it by J.F. Gilliam, "An Egyptian Cohort in A.D. 117" in *Bonner Historia-Augusta-Colloquium 1964/65* (Bonn 1966) 91-97. A new papyrus showing recruits from abroad in the Egyptian auxilia is *ChLA* XI 468 (with *ChLA* X 456) in the outstanding edition by R. Marichal.

TAXONOMIE

Dodecagon simbolul vieții noastre
E poligonul sacru al Marelui Zeu.
În cercul Sferei spiralelor albastre
Cu doisprezece zei: e mitul lui Orfeu.
Tetractysul ca număr planetar
La Traci a fost părintele Decadei
E Zeus scris triumfiular
Heptagonal e Sofia Monadei.
Șapte număr fecioară fără de mamă
Născut din Unu, candelă-n noapte,
Athena din capul de Om al lui Zeus e șapte
Osiris, Athena și Logos - triadă de Șapte.
Zalmoxis spirala și heptagonul stelat,
Simbolul Athenei - lumina lui Zeus,
Pe porțile Dacilor adânc le-a sculptat,
Șapte-n Focul din Vatră și Nous.
Azi regăsim heptagonul pe arhaice porți,
La Tisa, în Schei sau Sulina.
Șapte refuzând lui Ares întunecatele nopți
Din Vatră prin Nous dă Omenirii Lumina.

FLORIN OLTEANU și CRINA CĂLIN

SEMANTICA TOPONOMASTICEI GETO-DACE

de Dr. GABRIEL ILIESCU

«Dați-mi iute apa proaspătă, care se scurge din lacul memoriei» scrie poetul antic.

Herodot ne mărturisește pentru ce și-a dat osteneala să scrie *Istoriile* - pentru ca isprăvile oamenilor să nu fie date uitării de-a lungul veacurilor. Să fie păstrată astfel amintirea faptelor Grecilor și «Barbarilor».

«Ne eliberăm de acțiunea timpului prin rememorare - prin anamnesis. Mulțumită alegorismului și euhemerismului artele plastice se vor dezvolta tot în jurul miturilor divine și eroice». (Mircea Eliade, *Aspecte ale mitului*, București 1978).

x

Toponomastica geto-dacă preromană este menționată pentru prima oară la scriitorii greci din sec. VIII și VII î.e.n., Hesiod și respectiv Hecateu, de la care ne-au rămas puține mențiuni. Ea continuă cu celebrii istorici Herodot, Tucidide, Ephoros din sec. V î.e.n. Aceștia lasă în urma lor o operă istorică vastă în limba greacă, unde toponomastica traco-geto-dacă este menționată pe larg.

Vom încerca în rândurile care urmează să arătăm evoluția aproape nemodificată a toponomasticei geto-dacice majore, din perioada preromană până în zilele noastre, făcând apel la semnatica acestei toponomastice, atât cât se lasă ea depistată cu ajutorul atestărilor autorilor antici, arheologiei și numismaticeii epocii, lingvisticii daco-romane și române, precum și cu ajutorul simbolicii generale și hermeneuticii mitologice.

Relatări despre orașele grecești din ținuturile locuite de Geți în așa zisa Scitia Minor găsim la Pseudo-Scymnos din sec. III și II î.e.n. Toponomastica traco-geto-dacă se etalează iarăși pe larg în opera lui Diodor din Sicilia și în special la Strabon, care scriu în sec. I î.e.n. și sec. I e.n. Această toponomastică geto-dacă o vom găsi și în perioada de început a influenței romane de la

Strabon (sec. I î.e.n. - sec. I e.n.), la Ptolemeu (sec. II î.e.n.). Această toponomastică se va menține și după cucerirea Daciei de către Traian - în perioada imperiului până la Aurelian și chiar în Dacia părăsită de Aurelian și administrația sa.

Miracol! Această toponomastică geto-dacă se va menține pe întreg teritoriul Daciei atât la populația daco-romană rămasă pe loc după plecarea administrației romane și a legiunilor imperiale, cât și la Dacii liberi, Carpi, Costoboci etc.

Menționarea toponomasticii geto-dace majore în perioada daco-romană, apoi în daco-romanitatea târzie și perioada de formare a poporului român, în timpul migrațiilor barbare până în epoca formării primelor voievodate românești și statelor feudale: Ardealul, Muntenia și Moldova, demonstrează pereneitatea populației de origine daco-romană în România.

Toponomastica română actuală moștenește astfel direct hidrotoponimele importante ale Daciei Antice, fără mari modificări încă din îndepărtata epocă geto-dacă.

DACII ȘI DUNĂREA

Fluviul Dunărea este denumit în antichitate «*Istrul... care curge frumos*» (Hesiod, sec. VIII î.e.n., *Teogonia*, 339).

Strabon (63 î.e.n. - 19 e.n.) în *Geografia* (VII, 3, 13 c. 304) aduce precizări importante: «Ei (Romanii) numeau *Danubius* partea superioară a fluviului și cea dinspre iuzvoare până la cataracte. Ținuturile de aici se află în cea mai mare parte în stăpânirea Dacilor (c. 305). Partea inferioară a fluviului până la Pont - de-a lungul căreia trăiesc Geții, ei o numesc *Istru*. Acești Geți locuiau și pe un mal și pe celălalt al Istrului, ca și Misii, care sunt și ei Traci - acum ei se numesc Moesi (VII, 3, 2, c. 295). Cât despre Geți și Daci, după ce numărul lor crescuse neînchipuit de mult, puteau să trimită la luptă până la două sute de mii de oameni» (c. 305).

Această afirmație este valabilă numai pentru epoca regelui Burebista, când... «neamul Geților se înălțase atât de mult»... (Strabon).

Istoricul grec Tucidide (460 - 396 î.e.n.), fiul lui Oloros de neam trac, scrie: «Geții - peste care dai dacă treci Munții Haemus și toate celelalte populații stabilite dincoace de Istm, mai ales în vecinătatea Pontului Euxin. Geții și populațiile din acest ținut se învecinează cu Sciții, au același nume și sunt toți arcași călări».

Iar istoricul Ephoros scrie în *Istoria tr.* 158 (78): «Primii locuitori de lângă Istru sunt Carpizii, apoi Sciții, apoi Neurii...».

Despre Istru și despre teritoriile locuite de Geți, unele dintre cele mai vechi mențiuni le găsim la Herodot (484 - 425 î.e.n.) în Istoriile sale: «Istrul, care este cel mai mare dintre toate fluviile pe care le cunoaștem, curge mereu cu același debit, vara și iarna...».

Tot în Istoriile sale, Herodot menționează vitejia neamurilor getice: «...Darius, înainte de a ajunge la Istru, birui mai întâi pe Geți, care se cred

nemuritori...» (IV, 93).

La Arian (95 - 175 e.n.) găsim referințe despre expediția lui Alexandru cel Mare împotriva Geților peste Istru: «hotărî să treacă Istrul împotriva Geților care locuiau dincolo de Istru... în cursul nopții meraseră prin locuri unde holdele de grâu erau îmbelșugate. Cu ivirea zorilor, Alexandru o porni prin holde. El porunci pedestrașilor să înainteze culcând grâul cu lăncile înclinate până au ajuns la pământ necultivat. Falanga îi urma... Geții nu ținură piept nici măcar primului atac al cavaleriei.. fugiră spre un oraș, care se afla la o parasangă de Istru, părăsiră apoi și orașul, care nu era bine întărit... Alexandru cuceri orașul și luă toată prada pe care o lăsaseră Geții. Jertfi pe malul Istrului lui Zeus, lui Heracles și (zeului fluvial) Istrului însuși, deoarece nu le-a fost de netrecut».

La Dio Cassius (sec. II-III e.n.) găsim în *Istoria romană*, scrisă în 229, multe știri despre războaiele daco-romane (Decebal și Traian) (LXVII, 6, 1).

«Eu îi numesc *Daci* pe oamenii pomeniți mai sus, cum își spun ei înșiși și cum le zic și Romanii, măcar că știu prea bine că unii dintre Greci îi numesc Geți, fie pe drept fie pe nedrept, căci eu îmi dau seama că Geții locuiesc dincolo de Haemus de-a lungul Istrului...».

«Traian construi peste Istru un pod de piatră... și trecu Istrul pe acest pod; și a purtat război mai mult cu chibzuință decât cu înfocare, biruindu-i pe Daci după îndelungi și grele strădanii. Fură descoperite și comorile lui Decebal, deși se aflau ascunse sub râul Sargetiae, din apropierea capitalei sale».

(azi, apa Grădiștei) (LXVIII, 13, 14, 1...).

După Strabon (304: VII, 3, 12), Dacii se numiră mai întâi *Daoi*. Hesychius ne informează că *daos* era numele frigian al *lupului*. Mai notăm lidianul *Kandaules*, numele zeului trac al războiului - Kandaon, ilirianul *Dhaunus* (lup), zeul Daunus etc. (cf. Mircea Eliade, *De la Zalmoxis la Genghis-Han*, p. 21).

Tot M. Eliade amintește și de simbolurile sacre la Greci - ale lui Zeus Lycaios arcadianul și Apollon Lycagenetul, adică *Apollon al lupoaicei*, «cel născut de lupoaică», adică născut de Leto, schimbată în lupoaică.

La Romani, Romulus și Remus sunt fiii zeului lup Marte și alăptați de lupoaica din Capitoliu (cf. F. Altheim, *Roman Religion*, p. 260).

Se știe că stindardul Dacilor reprezenta un cap de lup cu corp de dragon (cf. V. Pârvan, *Getica*, p. 519) și este reprezentat, purtat de războinicii daci, pe Columna lui Traian. La început numele de Daci se referea la unul dintre triburile trace din nord-vestul Daciei (Strabon, 304: VII, 3, 12). Numele de Daci era mai frecvent în nord-vest, vest și sud: Dakidava în nord-vestul Daciei, Daurii în Dalmația, Dacii și Dioii în Rodope etc (cf. V. Pârvan, *Getica*, p. 284).

Mircea Eliade, vorbind de dimensiunea mitică a istoriei Dacilor, afirmă că singurul popor care a reușit să-i învingă definitiv pe Daci a fost poporul roman, descendent al copiilor zeului lup Marte - Romulus și Remus. «Poporul român rezultat din această cucerire și asimilare este născut sub semnul Lupului» (cf. M. Eliade).

Ruine ale Podului lui Traian de la Drobeta

În ceea ce privește semantica hidronimului Danubius - Ister, este clar acum că denumirea de *Danaris (Dunăre)*, care singură a rămas din perioada daco-romană până azi, denumirea de Istru dispărând, ea ne semnifică pe Daci, Daoi, Dani, Davi ca locuitori majoritari de o parte și de alta a acestui fluviu, în partea sa mijlocie și inferioară.

«Fluviul Dacilor» Danubius-Danaris a fost considerat sfânt încă din antichitate și reprezentat antropomorf prin zeul fluvial Danubius pe Columna lui Traian la Roma. Acestuia i se aduce jertfă de către Traianus la trecerea Dunării în Dacia, la Drubeta.

A știut oare Traian că repetă jertfa adusă zeului fluvial Danubius de către marele său înaintaș macedoneanul Alexandru, care a jertfit lui Zeus, Heracles și Istrului, când a trecut Istrul-Danubius împotriva Geților?

Din epoca daco-romană și până în traco-romanitatea târzie datează reprezentările dedicate «cavalerilor danubieni», urmași ai «dioscurilor greci» - zeități secundare, protectoare ale navigatorilor și navigației fluviale pe Danubius și Pontus Euxin. Avem de acum versiunea antropomorfă romană a zeului fluvial Danubius, nu știm nimic despre vreo reprezentare antropomorfă a zeului fluvial Istros, căruia Alexandru cel Mare îi sacrifică la trecerea fluviului împotriva Geților, «deoarece nu i-a fost de netrecut». Oare pa drachma cetății grecești Histria, zisă azi *tête-beche* - contemporană cu acest eveniment istoric - trebuie să vedem și pe Dioscuri» ca patroni ai temerarilor navigatori și ostași pe Istros, în acele îndepărtate vremi? Se pune problema: oare Dacii nu ne-au lăsat nici-o reprezentare simbolică a fluviului sfânt al Danubiului, fluviu care poartă chiar numele acestora Danuvius-Danaris - Fluviul Dacilor? Întrebare legitimă.

Noi vedem pe steagurile războinicilor daci în acel «Draco»-dac, cum îl numește Mircea Eliade, nu numai reprezentarea simbolică a «Lupului sacru dac», ci prin faptul că acesta se prelungește cu o coadă unduitoare în vânt, care invocă poate nu corpul unei himere - dragon - «coadă de șarpe», cum a fost considerat până acum, poate că aceasta reprezintă tot simbolic chiar *cur-sul apei unduitor*» al fluviului sacru dunărean? Se știe că în antichitate, pe monedă ori piatră, «monștrii» marini ori fluviali erau considerați divinități secundare. Pe o monedă greacă din sec. IV î.e.n. din Creta, pe avers, Itanos -un zeu marin cu corp de om și coadă de pește - aruncă tridentul. Pe revers sunt reprezentați doi «monștri» *marini serpentiformi, foarte asemănători steagurilor dacice. Este clar că simbolistica monedei grecești arată marea insulă cretană înconjurată de apele mării protectoare prin zeul marin care aruncă tridentul amenințător. Monștrii marini, așa de asemănători cu «Draco»-dac, afronțați simbolizează tot «marea apă» protectoare.*

Simbolizează oare steagul Dacilor afară de Lupul sacru, simbolul zeului războiului Marte-Kandaon, și pe zeul fluvial Danaris, al Dunării protectoare și patroană a Dacilor?

AFLUENȚII DUNĂRII ȘI AI NISTRULUI

Majoritatea afluenților Dunării și Nistrului curg în țara Geto-Dacilor.

Cele mai vechi date despre afluenții Nistrului în teritoriul getic le avem tot de la Herodot (sec. V î.e.n.): «el (Istrul) ajunge fluviul cel mai mare, deoarece primește apele mai multor altor râuri... Sunt cinci mari cursuri de apă care curg prin Sciția - unul numit de Sciți Porata, iar de Eleni Pyretos, apoi Tiarantos, Araros, Naparis și Ordessos. Datele lui Herodot sunt întrucâtva imprecise. Astfel, despre Tiarantos spune că acesta «curge mai spre apus fiind și mai mic», sugerând că această apă ar fi Siretul (Hierassus)? În fraza următoare Herodot afirmă că «Araros, Naparis și Ordessos curg între aceste două râuri (Pyretos și Tiarantos)», vărsându-se și ele în Istru. Este clar astfel că Tiarantos nu poate fi Hierassus, ci Alutia (Oltul), iar Hierassus (Siretul) a fost pur și simplu omis.

«Râul Maris (Mureșul) izvorăște în țara Agatârșilor și se varsă și el în Istru». Aceste imprecizuni din textele lui Herodot sunt în parte corectate de abia în *Geografia* lui Ptolemeu (90-168 e.n.), care precizează și prezența fluviului Tyras (Nistrul) în răsăritul Daciei, la Tiragetae (Geții de pe Tyras), care se varsă direct în Pontus Euxin, la nord de Istru, apoi Hierassus (Siretul) și Alutus (Oltul) și Rabon (Jiul) și Tibiscos (Tisa), în realitate Pathissus (Tisia), așa cum îi spune Pliniu cel Bătrân (IV, 12, 80) și respectiv Iordanes (Getica, 5 și 34), care se revarsă în Danubius-Istru. Deși lipsesc o serie de date esențiale pentru știința geografică și prezintă erori de localizare *Geografia* lui Ptolemeu constituie cea mai bogată toponimie geto-dacă și cel mai bogat izvor de cunoștințe cu privire la topografia spațiului ocupat de Geto-Daci în antichitate (Gr. G. Tocilescu, V. Pârvan, C. Daicoviciu etc.).

Pentru analiza lingvistică a hidrotoponimiei oferite de Ptolemeu, I. I. Russu, în *Limba Traco-Dacilor* a încercat unele lămuriri. Suntem însă departe de a afla ceva nou. Aceasta deoarece numai analiza semnatică a toponomasticei dacice poate să aducă mult râvnita lumină la un popor care nu a lăsat o limbă scrisă. De unde necesitatea de a compara tot timpul toponomastica dacică (la autorii antici) cu cea prezentă din limba română. Această toponomastică dacică trebuie analizată și interpretată în mod deosebit grație semanticii, știința semnificațiilor simbolurilor antice.

Să începem cu mitologia. De la Herodot, Homer, Pindar etc. aflăm date interesante și precise. Zeitățile principale ale Traco-Geților sunt: Artemida Regina, Apollo, Leto (triada sacră), apoi Ares-Marte, Dionysos și, în sfârșit, Cavalerul trac. O mențiune aparte pentru reformatorul credinței Dacilor -Zamolxis, face Herodot și Strabon. Semantica acestor teonime traco-getice va fi de asemenea încercată de noi.

Zeitățile cultivate în mod deosebit de Geto-Daci sunt: în primul rând «Triada sacră» - Apulo (Apollo) și Artemida Regina (Sarmize) - gemenii sacri născuți de Leto, Latona, Lutora, care reprezintă soarele, luna și noaptea. Acestea sunt zeitățile ce continuă alte zeități mai primitive, cultivate încă din neolitic în spațiul tracic: Marea Zeiță, Marele Zeu, ca zei ai fecundității și fertilității - masculin și feminin (zeitatea pasăre, cf. M. Gimbutas), cum apar în tezaurul de aur de la Moigrad, în Nordul Daciei.

De la aceste zeități trecem la carele solare din epoca bronzului și fierului: *Carele solare de bronz* de la Bujoru-Teleorman, Orăștie, precum și carul solar de la Dupljaja-Jugoslavia (ceramică) cu zeitatea cu cap de pasăre, care face legătura cu zeitățile pasăre de aur din neolitic.

Urmează cultul Soarelui, cu marile discuri solare și vase sacre din tezaurul de la Vălcitrău-Plevna (totul în aur), apoi bijuteriile (spirale solare) geto-dace, în aur și bronz, diademele solare de la Hinova și Huși, rythonul de la Poroina etc.

Vom trage concluzii îndrăznețe cu privire la continuitatea Românilor pe meleagurile lor, cât și unele idei noi cu privire la esența limbii dace, rămasă necunoscută până acum. Cele circa 150 de cuvinte atestate până azi ca substrat nu ne satisfac pe deplin.

O reconstituire a aceluia *illo tempore*, a spiritualității acelei epoci se impune, căci fără aceasta nu putem spune nimic nou.

Ori cercetătorii trecutului nostru îndepărtat nu sunt toți de acord: «Grammatici certant»... și încă din antichitate.

Noi credem că scrierile lui Mircea Eliade aduc o lumină nouă în spiritualitatea evului antic prin interpretarea critică a mitologiei acelei epoci. «Nevoia de sacru» din neolitic până în zilele noastre scoate din mitologiile diverse, valori spirituale perene pentru umanitate.

Știm doar că Geto-Dacii au trăit într-o lume de simboluri. Pe acestea le găsim în credința politeistă, credință reformată structural de una din marile figuri mitologice ale antichității, Zalmoxis, primul preot-rege-zeu, care a smuls admirația filosofilor și istoricilor greci (Platon, Herodot, Strabon etc.) prin esența doctrinei sale - «oi atanatizontes» - a deveni nemuritori.

Lumea simbolurilor dacice o regăsim în monumentele ridicate de aceștia încă din perioada anteromană. Astfel că cercetarea și interpretarea toremicii epocii se impune continuu, paralel cu găsirea și interpretarea noilor tezaururi arheologice.

Să luăm pe rând afluenții mai importanți ai Dunării în spațiul tracogetic nord-dunărean:

1. Primul este *Pyretos* (Prutul de azi). Atât *Pyretos* în denumirea greacă cât și *Porata* în limba Sciților înseamnă fluviul «focului sacru» sau «răsăritul soarelui». Aceeași semnificație o găsim în denumirea unei cetăți dacice așezate pe malul stâng al Siretului (*Hierassus*), *Piroboridava*, «cetatea focului sacru boreal», între Siret și Prut. Este cetatea de la «Poiana», identificată în ultima vreme de arheologi.

2. Al doilea afluent important al Dunării de la răsărit este *Hierassus* (*Gerassus*), Siretul de azi. Semantica denumirii de *Hierassus* ne trimite - precum denumirea gurii de sud a Dunării în mare, *Hierostama* (Sf. Gheorghe de azi) - la noțiunea de *fluviu «sacru»*. Dar despre ce sacralitate ar fi vorba? De salba de cetăți dacice de pe Siretul de sud care, toate, par dedicate semnificativ unei noțiuni sacre-divine: a. *Dinogeția* de la Bărboși are semnificația unui «*Dionysopolis*» getic, *Dino* fiind metateza la *Dion*. b. *Zargidava* este o formă coruptă pentru *Sargedava*, ipoteză ce o găsim și la alți cercetători și care ne trimite la singura cetate dacică din răsăritul Daciei, patronată de «*Artemida Regina - Sarmiza*». c. *Piroboridava*, despre care am mai vorbit, face parte și ea din această salbă de cetăți așezate pe *Hierassus*. «*Focul sacru boreal*» este și un epitet pentru *Phoebus-Apollo*. d. *Tamașidava*, identificată ipotetic la Răcătău, poate să semnifice o mai veche divinitate a Dacilor (*Marele Zeu?*) al cărei nume nu poate fi dedus cu claritate. *Tamaș?* Divinitate paredră pentru *Artemida Regina*, precum în Dacia romană mai târziu - *Silvanus Pater* pentru *Diana*? Dar *Tamaș* poate să fie și antroponimul unui conducător getic eroizat.

Exemplu: mormântul princiar getic tumular descoperit recent lângă *Durostorum*, la *Svestari*, pe o frescă murală care mai păstrează din culori, o căpetenie getă este eroizată sub forma «cavalerului trac». Acesta primește o

cunună de aur de la o divinitate feminină așezată pe un soclu (Artemida Regina sau o «Fortună»?). De jur împrejur apar caritaidele getice în basorelief de piatră.

Desigur că numele de Hierassus, Fluviul sacru, ne sugerează, în ceea ce privește semantica, și o zeităte geto-dacică votivă: Heros, Ieros sau Hieros (cavalerul trac), divinitatea getică cea mai răspândită în Dacia.

e. *Petrodava*, identificată ipotetic la Bâta Doamnei, simbolizează poate cetatea de piatră (Stâncă) a Carpaților Răsăriteni.

f. *Carsidava* răsăriteană pare o formă coruptă pentru Carpidava.

Înainte de părăsi Carpații Răsăriteni și Dacia estică să ducăm problema oronimului *Karpates* la Ptolemeu (*Geogr.* III, 5, 6-20). În cuv. albanez Karpë, Karme (Karp-m «stâncă»).

Am văzut că încă din sec. V î.e.n., Ephoros scrie că primii locuitori de lângă Istru sunt *Carpizii*. Este clar că și denumirile de *Harpis* sau un oraș al acestora *Harpis* sunt denumiri corupte tot din lumea Carpilor sau Carpizilor. Înțelegem bine de ce un scriitor roman ca Annaeus Florus (sec. I-II e.n.) scrie inspirat «Daci inhaerent montibus».

După ce trecem de cotul Carpaților Răsăriteni spre Geția de sud, Carpații Sudici poartă denumirea, tot în partea spre răsărit, de «montes serro-num», munții Sariilor sau Seriiilor.

Sarii sau *Serii* este etnonimul unui trib din Dacia intramontană care pare patronat de asemenea de zeița Sarmis-Artemida, precum și tribul dacic vecin de pe Mureș - Apulii - pare să fie tribul dacic patronat de zeul Apulo, ca și orașul Apulon - Apulum. De abia în Carpații Vestici, în munții Orăștiei, vom întâlni centrul religios și politic al Dacilor, capitala acestora Sarmizegetusa Regia. Capitala Daciei Mari sub Burebista pare din punct de vedere semantic să derive lingvistic de la numele zeiței Sarmis.

Un medalion de lut ars cu efigia Artemidei-Diana a fost deja găsit într-un sanctuar patruleter din Sarmizegetusa («Artemission»?). De asemenea, o mască de bronz, găsită la Piatra Roșie, pare să reprezinte tot pe Artemida Regina și nu pe zeița Bendis, care nu apare nicăieri în lumea geto-dacică, ci numai la triburile tracice de sud (Bendispara) și două basoreliefuri cu Bendis-coafată cu boneta frigiană (Londra și Copenhaga), găsite numai în Tracia de sud («Les legendes Thraces» - Sofia).

În tipul monetar dacic zis «Larissa», în argint, sunt reprezentate pe avers perfect din față zeitățile originare ale Dacilor, Apulo și Sarmize-Artemida.

Proporția efigiilor este, de asemenea, semnificativă. Pe circa 50 la sută din monezi apare zeitatea masculină Apulo și pe alte 50 la sută din monezi apare zeitatea feminină Sarmis-Artemida, stilizați primitiv original și ca zeități ale fertilității și fecundității. Aceasta este o monedă originală a Geto-Dacilor, apărută în tezaurele de la Bugiulești-Tetoi, Hinova, precum și în diferite localități în jurul Craiovei.

Dar să ne întoarcem la semantica etnonimelor dacice la cotul Carpaților Răsăriteni. În sud-est găsim în Dacia tribul *Cotenșilor*, iar în caucul (căușul)

Carpaților, prin țara Târnavelor și pasul Oituzului, găsim tribul *Caucoensilor*.

Este posibil ca în cotul Carpaților Răsăriteni Cotenși să semnifice tocmai această uniune tribală.

De asemenea, este posibil ca în Caucul Carpaților Răsăriteni în Cauca-land (Amm. Marcell) să găsim etnonimul tribal al Caucoensilor, care să-și fi luat numele de la acest simbol natural orogenetic. Să nu părăsim regiunea înainte de a aminti și de *Utidava* loc. la Ptolemeu (*Geogr.* III, 84), pe Valea Oituzului. S-a propus de asemenea o legătură etimologică între numele actual de Oituz și Uti-dava (A. Vulpe). De asemenea, *Zușidava*, conf. Ptolemeu (*Geogr.* III, 8,4) în nord-estul Munteniei, așezată poate pe cursul râului Buzeu (Musseus). Atât *Utidava* în pasul Oituzului, cât și *Ușidava* în pasul Buzelui apar ca niște gardieni ai acestor două porți ale Carpaților la nivelul cotului și respectiv caucului răsăritean sudic.

Afluenții mai importanți ai Dunării în Câmpia Getică apar de la Siret la Porțile de Fier - Naparis (Ialomița), Ordessos (Argeșul), Aluta (Oltul) și Rabon (Jiul).

Pe când denumirile antice de Naparis și Rabon se pierd până în zilele noastre, pentru denumirile de Ialomița și Jiul, afluenții Ordessos și Alutia se păstrează foarte puțin modificate.

Mi se pare de cea mai mare importanță să discutăm marea uniune de triburi din Valea Argeșului (Ordessos), unde vom găsi și pe Piefigi, ca și pe Ordessensi.

Această uniune tribală intră în istorie în mod strălucit în vremea regatului condus de regele Dromichaites, la sfârșitul sec. IV î.e.n. și începutul sec. III î.e.n. Cunoaștem epoca regelui Dromichaites mai bine, deoarece acesta este contemporanul lui Lisimah. Cei doi regi se confruntă în lupte date în Câmpia Getică și atât fiul lui Lisimah, cât și regele Lisimah sunt înfrânți și capturați.

Diodor din Sicilia, ilustrul istoric, a fost impresionat de această confruntare dintre Macedoneni și Geți și îi dedică pagini întregi în istoriile sale. De la Diodor știm că la a doua confruntare Lisimah cade prizonier și este dus în capitala lui Dromichaites - *Helis*, Cetatea Soarelui, pe Ordessos (Argeș). Numele acesteia la Diopdor este evident grecesc. În harta lui Ptolemeu (*Geogr.* III, 8,4), numai cetatea *Sornum* pare să corespundă coordonatelor lui Ptolemeu pentru ipotetica cetate *Helis*.

Din punct de vedere semantic, *Helis* = *Sornum*. *Sornum* pare să derive semantic și lingvistic ori de la cuvântul latin *Sol* (Soare), ori de la ipoteticul *Sor* (getic). Dar cercetătorii arheologi și istorici nu se înțeleg între ei. Unde a fost localizat acest *Sornum*? Radu Vulpe a fost de părere la început că la cetatea dacică de la Popești pe Argeș trebuie să ne oprim. Apoi a schimbat. La Popești pe Argeș, după R. Vulpe, trebuie localizată capitala regelui get Burebista «cel dintâi și cel mai mare dintre regii din Tracia», *Argedava* sau *Sargedava*.

Dar această ultimă părere nu a cunoscut multă credibilitate la alți

cercetători. Și noi ne raliem la prima sa părere, nu la ultima.

Argedava sau Sargedava trebuie căutată numai la Costești, în munții Orăștiei și nu pe Argeș.

Nu vom confunda derivația lingvistică a unui hidronim cu aceea a unui toponim. Vatra solară găsită la Popești pe Argeș, medalionul de aur cu figura stilizată primitiv a unei zeițăi solare - poate Artemida Regina, în nici-un caz Bendis, cupele ceramice deliene cu simbolistică solară, justifică pe deplin denumirea de Helis: Cetatea Soarelui (în limba greacă) ori Sornum - Cetatea Soarelui (în limba latină ori getică), situată pe Ordessos (Argeș), în Câmpia Getică.

Să trecem la afluentul dunărean *Tiarantos* (la Herodot) sau *Alutia* (la Ptolemeu, *Geogr.* III, 8,4), de la care derivă denumirea actuală de Olt. Este posibil ca Herodot să fi folosit o formă coruptă, Tiarantos, pentru a denumi Alutia, forma clasică pe care o vom întâlni la Ptolemeu.

De la Alutia va deriva în timp Aluta, Alutus, Oltul.

Care ar putea fi semantica numelui de Alutia? Este drept că s-a găsit scris, în cetatea Buridava, pe ceramică, numele unui posibil rege get *Tiamarcos Bazileos*, care ne aduce aminte de numele Oltului la Herodot, Tiarantos. Deci am putea face o supoziție logică că antroponimul de Tiamarcos, cuvânt compus, ar putea semnifica pe regele Marcos de pe Tiarantos (Alutia, Olt). Există și o *Marcodava* pe Mureș, care atestă antroponimul de Marcos încă o dată în Dacia antică preromană.

Noi presupunem însă că semantica Alutiei este în legătură cu teonimul Leto, zeița mamă care naște pe gemenii Apulo și Sarmis, oricum se va fi numit aceasta în Dacia (Tia?). Câțiva afluenți ai Oltului, ca Oltețul, Lotru, Latorița, Lotrița derivă lingvistic tot din numele Oltului.

Latorița ne sugerează numele Latonei, pronunțat în rotacism - Latora, ceea ce confirmă supoziția că Aluta are semnificația lui Leto (apa zeiței Tia).

La *Buridava - Ocnîța*, cetatea tribului războinic la Buridavensiilor, afară de numele regelui Tiamarcos, scris în alfabetul grec, s-au mai găsit pe ceramică fragmente de cuvinte, scrise în alfabetul latin - BUR și REB, care sugerează fie fragmente din toponomastica cetății sau tribului sau chiar fragmente din numele regelui Burebista. De altfel, un cercetător Gh. Petre susține că «antroponimul derivă din toponim» - numele de Burebista ar deriva din Buridava. S-a mai găsit la Buridava o mască de bronz, care ar reda, după D. Berciu, figura zeului războiului. Tot acolo s-au mai descoperit două medalioane de bronz, dintre care unul rotund și altul semilunar. Pe cel rotund-schifat, Dumitru Berciu înclină să vadă figura frumos stilizată a eroului Irakleos, iar pe cel semilunar doi leopardzi afrontați față de un bucraniu central.

Noi credem că medalionul rotund-schifat primitiv, dar inspirat evident din stilul elenistic, reprezintă mai curând un rege local al Burilor, poate chiar pe acel faimos Tiamarcos Bazileos, deoarece nici un simbol secundar al vreunei zeițăi dacice nu-i însoțește. În ceea ce privește medalionul semilunar, pe acesta noi citim numai o simbolistică războinică: doi lupi înaripați afrontați față de capul unui taurin (bucraniu).

Buridava. Fragment ceramic cu inscripția REB, în litere latine.

Dar care ar putea fi semantica toponimului Buridavei și etnonimului Buridavensii? La Ptolemeu (*Geogr.* III, 8, 4), coordonatele Buridavei apar greșite, undeva în Dacia nordică. Este posibil să fie și o confuzie de la tribul rășboinic la Burilor germani. Noi credem că semantica toponomasticeii buridavense trebuie îndreptată spre alte simboluri sacre, care au circulat în Dacia antică. Din *Legenda Hiperboreenilor*, la Diodor din Sicilia reiese, printre altele, noțiunea interesantă de *Boreazi*. Aceștia ar fi conducătorii regi-preoți, care conduc destinele «Hiperboreenilor», atât în centrul religios de la Sarmizegetusa, cât și în orașul Apulon din Dacia intracarpatică.

Presupunem că Hiperboreenii, ca și conducătorii lor Boreazi, ca și Buridavensii, ca și Buridava sau Piroboridava, sau chiar îndepărtata Boristhene reprezintă generic oamenii nordului «de dincolo de unde suflă vântul Boreas», puțin cunoscuți de lumea greacă la acea vreme.

Dar să analizăm și semantica fluviului *Rabon (Jiul)*. O apropiere o putem face cu antroponimul regelui get Carnabon, care domnea peste Geți prin sec. V î.e.n. (la Sofocle în Triptolem). Poate că acest prin rege get cunoscut să fi domnit peste Geți chiar în Valea Jiului (Rabon) la acea vreme. O a doua apropiere o mai putem face și cu cuvântul albanez Karpë, Karme, Karp-m - stâncă. Tot în Valea Jiului găsim și Târgul Cărbuneștilor. Nu știm din ce cauză numele fluviului Rabon nu ni s-a păstrat ca atare. Nu-l menționează Herodot, dar *Geografia* lui Ptolemeu, da (III, 8, 4). În epoca medievală apare denumirea de Jiu. Care ar putea fi semantica acestuia? Nu putem face decât presupuneri.

Știm că unul din afluenții Crișului (Crisia) se numea în Dacia preromană Gil-pil, identificat ipotetic cu Crișul Negru. Cunoaștem și cuvântul dacic co-pil (descendent, care dușge, derivă din). Este probabil ca fonemul de *gil* să fi suferit o derivație de-a lungul timpului: Gil - Jil - Jiu. Că este vorba tocmai de acest fonem și nu de altul este că îl găsim la unul din afluenții Jiului, la Gil-ort și încă nemodificat. Deci, Jiul și afluentul său răsăritean, Gilortul, ar avea semnificația de Râul Negru? Poate că Jiul și Gilortul, trecând prin terenurile carbonifere, în suprafață să explice și evoluția acestor foneme.

Din cetatea dacică de la izvoarele Oltețului de pe Padeș nu ne-au rămas multe mărturii. Nici nu-i cunoaștem numele. Mănăstirea Polovragi, în denumirea de astăzi, și Polovraci, în denumirea de la începutul secolului nostru, este și ea la poalele cetății Padeș și cheile Oltețului. Ne-am întrebat dacă denumirea de Polovraci ar avea o semantică ce ne-ar pune în legătură cu vechea cetate de pe Padeș și cu vatra antică a Polovracilor de la poalele cetății și cheile Oltețului.

Încurajați și de faptul că vechi cetăți dacice cunoscute bine astăzi, ca cele de la Piatra Craivii (Craiului) - anticul Apulon-Apulum pe Mureșul mijlociu, Craiva Aradului (Pecica) - antica Ziridavă de pe Mureșul inferior și Craiova de pe Jiu - Antica Pelendavă, au căpătat denumiri slave în timpul migrației acestora prin părțile române, ne-am întrebat dacă acest cuvânt ermetic de Polovraci nu ar avea, de asemenea, o semnificație lingvistică antică. Apropierea o facem ușor descompunând în Polo-vraci. Fonemul de *polo* ne evocă ușor posibila afereză de timp de la A-Polo. Cât privește al doilea fonem *vraci*, este clar că este un cuvânt slav în traducere posibil apropiată a unui iatros (grec) sau adlutaris (latin), în traducere românească -vindecător. Ori Apolo Iatros - Vindecătorul este una din cele mai cunoscute ipoteze ale zeului Apulo (Apolo). La Geto-Dacii din perioada pre-Zamolxis, probabil că Apulo vindecătorul se bucura de mare cinstire, iar la cei din perioada post-Zamolxis însuși marele rege-preot-zeu mitic devine un zeu Iatros-vindecător (Platon).

În orice caz, pe o plachetă de bronz de pe Padeș, găsită în vatra anticei cetăți (sec. I î.e.n. sau sec. I e.n.) *un cavaler getic este eroizat* de către două personaje secundare (preoți?) ce ridică mâna dreaptă în semn de recunoaștere a zeului, aproape identic ca pe rythonul de la Poroina, ce ne prezintă însă cuplul divin Apulo-Sarmize între doi preoți ce ridică tot mâna dreaptă, semn de recunoaștere a zeilor. Pe reversul plachetei de bronz se vede un vas - Kantharos de cult, față de care sunt afrontați doi cocoși votivi.

Ne-ar mai rămâne puține cuvinte de spus despre *Cetatea Frateria* de pe cursul mediu al Oltețului, de la Grădiștea de Vâlcea (cercet. Cumpănașu, în «Ramuri», Craiova). Nu avem date cunoscute, căci cetatea de abia a început să fie cercetată. Este prematur să se încerce semantica numelui acesteia. Simbolul *frățietății-frăției* este un simbol laic sau tot sacru? Să zicem acela al fraților divini Apulo și Sarmis? Să nu uităm că în unul din satele vecine cu Grădiștea se găsește Bugiulești-Tetoi, unde a fost găsit unul din cele mai

importante tezaure dacice tribale de tipul monedei zise «ianiforme», ori de tip zis «Larissa», în realitate de tip «Apolo (Apulo) - Artemis (Sarmize)». Această monedă este într-un total originală și nu este imitată după nici un model grec-macedonean.

Să amintim pe cursul Jiului (Rabon) toponimul de *Pelendava* (Craiova). Semantica numelui acestei cetăți dacice, atât de discutată de istorici și de arheologi, este foarte interesantă. Nu o găsim menționată nici în Geografia lui Ptolemeu decât sub forma coruptă de *Polonda*, cu coordonate greșite, undeva prin Dacia Răsăriteană.

Este clar că această *Polondavă* nu este *Pelendava* de pe Jiu. *Polonda* lui Ptolemeu pare să corespundă *Piroboridavei* de pe Hierassus, căci nici ea nu este menționată la rândul ei de Ptolemeu în Geografia sa și care poate fi considerată semantic ca un epitet pentru numele lui Apulo. *Pelendava* dacică de pe Rabon este menționată de abia în Tabula Peutingeriană. Este acum clar că *Polonda* din Ptolemeu (*Geogr.* III, 8, 4) nu este *Pelendava* din T. P., cu toate că ambele cetăți dacice au aproximativ aceeași semnificație - A-Polondava, cetate dacică dedicată zeului Apollo (Apulo - getic). Diferența dintre cele două cetăți este următoarea: *Pelendava* de pe Rabon utilizează toponomastica de (A)PELE - denumirea zeului Apollo la Dorieni, care au trecut, se pare, prin această zonă, înainte de migrația lor în Grecia (sec. XII î.e.n.). Deci, *Pelendava* de pe Rabon reprezintă tot o formă coruptă pentru A-PELE-DAVA = A-POLON-DAVA (cetatea orașului lui Apollo (Apulo), precum APOLLONIA PONTICA la Grecii de pe țărmul pontic sau A-PELA, capitala statului macedonean.

Același fonem în forma coruptă îl găsim în etnonimul *Potulatensii* = (a)po(tu)la(t)ensii = APOLATENSII (războinicii lui Pollo (Apulo)).

Într-adevăr semantica ENSI-LOR - războinici nu poate fi alta și aceasta încă din epoca sumeriano-hitită.

Am prezentat la Simpozionul de Tracologie de la Palma de Mallorca, în 1981, câteva din aceste cercetări, în legătură cu impactul monetar tribal dac, în cercetarea tracologică, reamintind că moneda (tetradrachma de argint) din jurul anilor 300-250 î.e.n., zisă de tipul «Larissa» și apărută - o repetăm - tocmai în perimetrul Hinova - Craiova - Bugiulești, ne prezintă cuplul fraților gemeni divini Apolo și Artemis la Geții din Câmpia Getică de Apus, de la care a fost imitată ulterior și în Țara Crișurilor (tezaurul de la Silindia) pe alte patru tipuri monetare (din față) - (Apulo - Sarmis).

Trebuie să amintim și fluviul *Mureșului* (*Maris*, în antichitate), a cărui semantică este extraordinar de interesantă. *Mureșul* îl găsim menționat încă de Herodot sub forma de *Maris* - acesta îl consideră chiar un afluent direct al Dunării și care curge din Dacia intracarpatică spre vest, apoi spre sud.

Tisa, *Tissia* sau *Pathissus* la Pliniu cel Bătrân în *Istoria naturală* (IV 12(25), 80) nu este menționată la Herodot, nici *Timișul* (*Tibiscus*) pe care-l găsim la Ptolemeu (*Geografia* III, 8, 4) și nici *Crisia* cu afluenții săi *Gil-pil* - *Crișul Negru* sau *Miliare* (miliarine) - *Crișul Alb*, ori *Someșul* (*Sammus*), cu afluentul său *Mara*?

Marisul (Mureșul) cu afluenții săi numeroși primește din zona cetăților din munții Orăștiei și faimosul râu Sargetae, apa Grădiștei azi, amintit de Dio Cassius.

Marisul a rămas din antichitate aproape nemodificat. El se cheamă azi Mureș. În bazinul Marisului vom întâlni de la est la vest și pe Caucoansi și Sarii sau Serii și pe Apuli și pe Racatensi și pe Predavensi.

Faimoșii Agatârși, Sciți tracizați, s-au stabilit și ei pe Valea Mureșului de est (sec. VI î.e.n.), fiind ulterior complet asimilați de Daci. Am comentat chiar îndepărtata epocă dinaintea lui Zalmoxis, relatată de Diodor din Sicilia în Legenda Hiperboreenilor, reconsiderând științific drumul ofrandelor «Hiperboreenilor Geto-Daci» către centrul apolinic de la Delos - Grecia, cu ajutorul aceleiași legende la Herodot.

Suntem deci în epoca lui Abaris, preotul lui Apolo (Apulo), care se deplasează în aer călărind o săgeată dată acestuia de zeul său. Vremuri de legendă. Dar «instituția marilor preoți» a rămas în Dacia. Zalmoxis însuși marele preot-rege-zeu renovează credința Dacilor prin «misteriile» sale, punând baze solide pentru cultul său inițiativ în «oi anatizontes» - a deveni nemuritori.

Geții devin «nemuritori» prin «heroizare».

Herodot, Platon, Strabon sunt plini de admirație pentru credința Geto-Dacilor în nemurire. Socot chiar că Geții i-au depășit pe Greci în spiritualitate.

Homer, îndoindu-se că Zalmoxis ar fi fost elevul lui Pithagoras, «socoate că acesta (Pithagoras) a trăit cu mult înainte de Zalmoxis». Platon socoate pe Zalmoxis și un zeu Iatros-vindecător, superior medicilor și medicinei grecești.

Iar Strabon (63 î.e.n. - 19 e.n.), vorbind despre epoca lui Burebista sau Borebista sau Borebostes (VII, 3, 11 (c. 303), afirmă: «...Ajungând în fruntea neamului său..., getul Burebista l-a înălțat atât de mult prin exerciții, abținere de la vin și ascultare față de porunci, încât în câțiva ani a făurit un stat puternic și a supus Geților cea mai mare parte din populațiile vecine. Ba încă a ajuns să fie temut și de Romani... Și-a luat ajutor pe Deceneu... preot care rătăcise multă vreme prin Egipt... ba încă de un timp *fusesse socotit și zeu*, așa cum am arătat când am vorbit de Zalmoxis»...

Făurind «Marea Dacie», primul stat dac centralizat, Burebista (sec. I î.e.n.) a înfrânt pe Celți, Iliri, Bastarni și cetățile grecești de la Olbia la Apollonia Pontică, întemeind cel mai mare regat continental european în antichitate.

Iordanes (sec. VI e.n.) în *Istoria Goților (Getica)* confundă pe Goți cu Geții, vorbind numai despre aceștia din urmă. Cuprinde date referitoare la începutul domniei lui Burebista (Boruista), la succesiunea regilor daci de la Burebista la Decebal, la cultura spirituală a Geto-dacilor. «...De aceea Goții (Geții) au fost totdeauna superiori aproape tuturor barbarilor și aproape egali cu Grecii, după cum relatează Dio, care a compus istoria și analele lor în limba greacă. Atât au fost de lăudați Geții încât se spune că la ei s-a născut

Marte. Pe acest Marte Geții l-au înduplecat printr-un cult sălbatic (căci victimele lui au fost prizonierii uciși). Socotind că șeful războaielor trebuie împăcat prin vărsare de sânge omenesc, lui i se jertfeau primele prăzi, lui i se atârnavă de triumphiurile arborilor prăzile de război cele dintâi și exista un simțământ religios adânc în comparație cu ceilalți zei... Deceneu judecând... înclinarea lor de a-l asculta în toate, i-a instruit... să trăiască conform legilor naturii... făcându-i superiori celorlalte popoare...».

«Deceneu a devenit în ochii lor o ființă miraculoasă, încât a condus nu numai pe oamenii de rând, dar chiar și pe regi».

Iată ce miracole a săvârșit instituția preoților-regi-zei în centrul politic și religios al Dacilor, la Sarmizegetusa Regia. Chiar poetul roman Ovidiu, exilat la Tomis, scrie despre Geți: «mă îngrozește faptul că sunt amenințat din toate părțile de Marte, care se află foarte aproape de mine..., deși în acest loc sunt amestecați Greci și Geți, țărmlul ține mai mult de Geții nedomoliți... Geții sunt mai numeroși...și vezi călări... nu-i nici unul care să nu poarte tolbă, arc și săgeți îngălbenite de veninul viperei. Au glas aspru, chip sălbatic și sunt cea mai adevărată întruchipare a lui Marte».

Am amintit toate aceste mărturii istorice pentru a atesta în Dacia preromană un cult deosebit, barbar pentru zeul războiului la Daci. Astfel ne putem întoarce la semantica numelui de Maris (Mureșul).

Remarcăm că numele de Maris semnifică mai mult decât un hidronim oarecare. Maris constituie un simbol sacru. Îl găsim chiar ca atare la Etrusci, unde figurează ca zeu al războiului. Etruscii îl transmit direct Romanilor sub numele de Marte. La Greci găsim același zeu al războiului sub numele de m. Ares, divinitatea luată probabil de la popoarele de origine tracică din Asia Mică, începând cu Hitiții.

Într-un studiu despre aceștia din urmă semnalăm că, deși nu știm încă numele zeului războiului la Hitiți, figurează la poarta regelui din Hattușa -având într-o mână securea de luptă, asemănătoare cu a Tracilor primitivi și la brâu sabia scurtă încovoiată la capăt, asemănătoare cu sabia Dacilor - Sica, însuși zeul războiului hitit. Numele fluviului principal la Hitiți este MARA-SANTA, iar unul din statele hitite din văile munților taurus este *Maraș*.

Tot la Hitiți, găsim cuplul zeităților Apul-una și Sarma, ca și în lumea hiperboreană tracică (Apulo și Sarmis), dar cu simbolistica inversată. Doar Troia ia de la Hitiți, parțial, simbolistica hitită pentru cuplul Apollo și Artemis (Jean Chevalier et Alain Gheerbrant, *Dictionnaire des symboles*, Paris 1982).

Astfel, suntem mai mult decât îndreptățiți să considerăm hidronimul Maris un teonim asemănător pentru zeul războiului la Daci: Maris-Kandaon.

Pe moneda dacică tribală din tezaurul de la Silindia apare pe șase tetradrachme figura imberbă cu casca de luptă a lui Maris-Kandaon, zeul războiului la Geto-Daci. Legate de cultul deosebit pentru zeul războiului la Daci, Maris-Kandaon, găsim și simbolurile sale secundare: *capul de lup* de pe steagul dacic, simbolul arcului și săgeților, *bucraniul*, *zimbrul* pe scut etc.

D. Berciu este de părere că masca de bronz găsită la Buridava dacică ar reprezenta pe zeul războiului. Este posibil și ca cetățile dacice Arcidava, Arcobadava, Arcinna să amintească indirect, simbolic secundar, de zeul războiului, după cum Marcodava de pe Mureș (Maris) poate fi un antroponim care derivă din ipoteticul teonim Maris, ca și antroponimul celebru pe care l-am amintit deja, Tia-Marcos Bazileos.

*Buridava. Mască de bronz descoperită la Ocnița
ce reprezintă, poate, o divinitate dacică.*

Mara, afluentul Someșului, care izvorăște spre Mureș, a dat și numele provinciei nordice a României, Maramureș.

Din nordul Daciei amintim cetatea dacică *Poro-lissum - Cetatea Soarelui*. Acest toponim ne amintește imediat denumirea scitică a Prutului Pôrata, de care am amintit deja.

Am amintit și toponimul *Dokidava - Dakidava*, care atestă etnonimul într-un toponim.

De asemenea, celebra baba Dochia, cu cele șapte cojoace, dintr-o legendă populară, ne aduce aminte de antica Dakia.

Cetatea *Ziri-dava* din vestul Daciei credem că are o semantică particulară. Ea atestă numele anticului erou IRA-KLEOS (la Greci), cultivat și la Daci sub fonemul de IRA. Cu atât mai mult cu cât fonemul îl regăsim și în una din variantele etnonimului tribal de i(ra)-catensi. De la toponimul de Ziridava ajungem în timp la diverse forme corupte până la Ira-Dava - Irad -Arad.

Adăugăm la această semantică a Ziridavei - Arad că pe toată Valea Mureșului găsim cele mai autentice monede dacice tribale sau unional tribale datorate poate Racatensilor și Predavensilor, pe aversul cărora apare simbolul figurativ al eroului favorit Irakleos (printre care tipul Hunedoara sau Aiud-Cugir) și care sunt cele mai reprezentative. Ne-am gândit că poate și originea legendară a Agatârșilor să explice acest cult deosebit al eroului pe Valea Mureșului, știind că eroul mitic Agathirsos este fiul legendarului Irakleos.

ANTROPONIME GETO-DACICE

Dorim să încercăm și o schiță de analiză semantică a circa 30 de antroponime geto-dacice cunoscute, de conducători-regi ori preoți geto-daci, atât cât acestea sunt atestate de unele izvoare istorice antice.

1. ABARIS, sec. X - IX î.e.n.
2. ZALMOXIS, sec. VIII - VII î.e.n.
3. SPARGAPEITES (agatârș), sec. V î.e.n.
4. CHARNABON, sec. V î.e.n.
5. COTYOS, sec. IV î.e.n.
6. SYRMOS (tribal), sec. IV î.e.n.
7. «HISTRIANORUM REX», sec. IV î.e.n.
8. DROMICHAITES, sec. IV - III î.e.n.
9. ZALMODEGIKOS, sec. III î.e.n.
10. MOSKONOS BAZILEOS, sec. III î.e.n.
11. DION-DIOIS, sec. III î.e.n.
12. OROLES, sec. II î.e.n.
13. RUBOBOSTES, sec. II î.e.n.
14. TIAMARCOS, sec. II î.e.n.
15. RHEMAXOS, sec. II î.e.n.
16. ZOLTES, sec. II î.e.n.
17. BUREBISTA, sec. I î.e.n.
18. DECENEU, sec. I î.e.n.
19. COMOS-ICUS, sec. I î.e.n. - sec. I e.n.
20. KOSON, sec. I î.e.n. - sec. I e.n.
21. COTISO, sec. I î.e.n. -sec. I e.n.
22. DICOMES, sec. I î.e.n. - sec. I e.n.
23. ROLES, sec. I. î.e.n.
24. ZIRAXES, sec. I î.e.n.
25. DAPYX, sec. I î.e.n.
26. CORILLUS, sec. I e.n.

27. SCORILLO, sec. I e.n.
 28. DIURPANEUS, sec. I e.n.
 29. DIEGIS (fratele lui Decebal)
 30. DECEBAL, sec. I - sec. II e.n.

1. Preotul mitic hiperborean *ABARIS* conduce la Delos pe Leto (Alutia, Tia), care naște acolo pe frații gemeni Apollo și Artemis (Apulo și Sarmis). La Herodot întâlnim numele «Hiperboreenii» și la Diodor din Sicilia, *Legenda Hiperboreenilor*. Pe izvoarele râului Naparis, ce prezintă o ciudată asemănare fonetică cu antroponimul Abaris, se află în Dacia antică o cetate *RAMIDAVA*, care pare o metateză pentru (S)ARMIDAVA și mai jos o alta *TIA-SUM*.

2. *ZALMOXIS*, primul preot-rege-zeu getic. Renovatorul credinței Dacilor. Cultul inițiativ în «a deveni nemuritori» a umplut de uimire lumea greco-romană. Numele acestuia vine de la *Zalmos* - blană de urs sau *Semele-Zemele* - zeița pământului, ceea ce ne indică natura critonică pe de o parte, iar pe de alta, de la analogul său întru zeitate *Gebeleizis*, privește natura sa urano-solară.

3. *SPARGAPEITES*, sec. V î.e.n., rege agatârș stabilit în Dacia intracarpatică, asasinază pe regele odris Teres (Herodot).

4. *CHARNABON*, rege get ce domnește în Valea Jiului (Rabon)? Sofocle - Triptolam, sec. V î.e.n.

5. *COTYOS*, principe traco-get înmormântat la Agighiol, sec. IV î.e.n. Numele său figurează pe un vas de argint (situla) din tezaurul descoperit în mormântul tumular. Semantica antroponimului are vreo legătură cu etnonimul tribal al Cotensilor? Regele traco-get a domnit probabil pe ambele maluri ale Dunării, în nord-estul Daciei. Un fel de «Histrianorum rex»?

6. *SYRMOS*, regele tribalilor și aliatul Geților, se răsboiește cu Alexandru cel Mare și se refugiază la Geți. La poalele munților Haemus există Sardica-Serdica (Sofia). Și antroponimul Syrmos și toponimul Sardica par să aibă o semantică comună. Sunt denumiri patronate de teonimul Sarmis (Artemis), ca și centrul religios și politic al Geto-Dacilor, Sarmizegetusa Regia.

7. «*HISTRIANORUM REX*», regele «Danubienilor», rege got menționat de Trogus Iustin (Hist. Philipp. IX, 2,1). Rezistă pătrunderii în dreapta Dunării a Sciților lui Ateas. Domnește pe ambele maluri ale Istrului. Protecător al cetăților vest pontice.

8. *DROMICHAITES* (Doris), regele soare, get, domnește în Câmpia Getică la sfârșitul secolului IV și începutul secolului III î.e.n., în Cetatea Soarelui = Helis = Sornum. Se luptă cu Lisimah și cu fiul acestuia, pe care-l învinge. Dromichaites încheie pacea cu Lisimah, luând în căsătorie pe o fiică a acestuia.

9. *ZALMODEGIKOS*, rege get, domnește în sec. III î.e.n. în nord-vestul Dobrogei. Numele său este menționat de un document histrian. Numele său este asemănător cu antroponimul de Zamolxis (*Zalmos* - blană de urs).

10. *MOSKONOS BAZILEOS*, rege get, domnește în sec. III î.e.n., undeva în nord-vestul Dobrogei. Apare pe moneda getică tribală imberb, cu diademă pe cap. Pe revers, călărețul traco-get.

11. *DION-DIOIS*, rege geto-dac, domnește în sec. III î.e.n., undeva în Banat. Numele său apare pe reversul unor monede dacice tribale de tip «Agrîș», scris cu puncte. Antroponimul derivă de la teonimul de Dionysos, precum și alte antroponime celebre în timp: Dio Cassius sau Dion Crysostomos.

12. *OROLES*, regele soarelui, sec. II î.e.n., în estul Transilvaniei și sudul Moldovei, se luptă cu Bastarnii, împiedicându-i să pătrundă în Transilvania (Pompeius Trogus (32, 3, 16).

13. *RUBOBOSTES*, sec. II î.e.n., rege dac în Transilvania (Trogus Iustinus, Prolegomena 32). Are un nume asemănător cu cel al lui Burebista -Burobostes, citit în metateză.

14. *TIA-MARCOS BAZILEUS*, sec. II î.e.n., domnește peste Buri, la Buridava, în valea Oltului. Semantica antroponimului este complexă. Ea a fost discutată deja (Regele Marcos de pe Tia-Rantos - Alutia).

15. *RHEMAXOS*, sec. II î.e.n. (circa 200 î.e.n.), rege get din stânga Dunării, pomenit în decretul histrian pentru Agathocles. Protector al cetăților grecești vest pontice.

16. *ZOLTES*, sec. II î.e.n. Căpetenie tracă din sudul Dobrogei. Pomenit în decretul pentru Agathocles (Histria) ca vrăjmaș al cetăților grecești din Dobrogea. Histria respinge un atac al lui Zoltes cu ajutorul regelui Rhe-maxos.

17. *BUREBISTA*, «Cel dintâi și cel mai mare dintre regii din Tracia». Întemeietorul primului stat dac centralizat, în sec. I î.e.n. Se luptă și învinge pe Celții lui Critasiros, pe Iliri și Scordisci, pe Bastarni și cetățile nord-vest-pontice de la Olbia la Apollonia Pontică.

18. *DECENEU*, marele preot al lui Burebista. Este sfătuitorul acestuia și «mâna sa dreaptă». Convinge pe Geți să trăiască în austeritate și să distrugă majoritatea viței de vie. După moartea lui Burebista, din cauza unui complot, Deceneu asigură conducerea regală în Dacia intracarpatică la Sarmizegetusa. A fost socotit după moarte zeu, ca și Zalmoxis (Iordanes, Getica).

19. *COMOSICUS* (Comos și Coson, metateză), sec. I î.e.n. - sec. I e.n. Mare preot la Sarmizegetusa, unde și domnește ca rege-preot după dispariția lui Deceneu. Are o lungă domnie. La începutul domniei acestuia apare moneda de aur a Geto-Dacilor, cosonii.

20. *KOSON*. După opinia unor cercetători, Bazileos Koson ar fi domnit după moartea lui Burebista, la sud de Carpați (ipoteză neverosimilă, n.a.).

21. *COTISO*, sec. I î.e.n., domnește undeva prin Banat și Oltenia, după fragmentarea marelui regat făurit de Burebista. L-a învins pe Crassus (29 î.e.n.).

22. *DICOMES*, sec. I î.e.n., domnește undeva prin estul Munteniei,

după fragmentarea marelui regat făurit de Burebista. L-a ajutat pe Marc-Antoniul în războiul cu Octavian. (Plutarh, Antonie 63).

23. *ROLES*, sec. I î.e.n., domnește undeva în sudul Dobrogei. Este aliat al Romanilor în luptele cu Bastarnii. Octavian îi conferă titlul de «amicus et socius populi Romani».

24. *ZYRAXES*, sec. I î.e.n., domnește în nordul sau nord-vestul Dobrogei, asediat de Romani la Genucla, reușește să se refugieze la Sciți (28 î.e.n.). Numele acestuia are semnificația teonimului Ira-Kleos - Z-Ira.

25. *DAPYX*, sec. I î.e.n., domnește undeva pe la mijlocul Dobrogei. Se luptă cu Romanii și este ucis.

26-27. *CORILLUS*, sec. I e.n., are o domnie lungă. Unii cercetători cred că este vorba de același rege dac cu Scorillo, presupusul tată al lui Decebal («Decebalus per Scorillo»).

28. *DIURPANEUS* (Duro), unchiul lui Decebal, care-i cedează voluntar domnia, când amenințarea romană se accentuează (sec. I e.n.).

29. *DIEGIS*, probabil fratele lui Decebal și ajutorul acestuia în războaiele cu Romanii. Reprezintă pe acesta la tratatul de pace cu Domițian (89 e.n.), de la care primește, pentru Decebal, diadema regală (Dion Cassius, 67, 7).

30. *DECEBAL*, sfârșitul sec. I și începutul sec. II e.n. Marele erou al dacilor. În fața voinței lui Traian «optimus princeps» de a cuceri Dacia cu orice preț, Decebal luptă și pierde primul război dacic. Cum nu renunță la

Decebal. Portret pe Columna Traiană.

independență, războiul este reluat. Romanii pătrund în Sarmizegetusa. Decebal se sinucide și Dacia este transformată în provincie romană.

Rămân Dacii liberi, Costobocii și Carpii în afara granițelor provinciei daco-romane, în resturile teritoriilor Daciei, care se vor mai înfrunța cu Romanii. În ceea ce privește semantica antroponimelor dacice, remarcăm că numele lui Burebista după noi semnifică în primul rând pe conducătorii dacici «boreazi» (adică nordici, dincolo de unde bate vântul Boreas), care fac parte din clasa princiară conducătoare «tarabostes», «borebostes».

Această semnificație este întâlnită și la toponimele Piro-bori-dava și Boristhene (Olbia). La fel Burii semnifică etnonimul unor Geți nordici-boreazi.

Numele lui Decebal îl apropiem de acela al lui Deceneu și poate semnifică simbolic al zecelea mare rege dinastic, iar Deceneu al zecelea mare preot care se ilustrează după Zalmoxis. Ca și Zalmoxis, Deceneu este socotit zeu (cf. Iordanes). Decebal = Dece-bal (băl-bălai) era poate un rege blond, cu plete aurii, ca și aurul care i-a fost descoperit și capturat sub râul Sargetae. Ioannes Lydos (sec. V - VI e.n.), folosind texte necunoscute despre campaniile lui Traian în Dacia (101-106 e.n.), între care opera pierdută a lui Criton (Getica), medicul lui Traian, dă cifre impresionante: 5 milioane livre aur, 10 milioane livre argint - captură de război. J. Carcopino, istoric francez, este de părere că cifrele reale ar fi a zecea parte din cele trecute de Ioannes Lydos.

X

Acest studiu se vrea imbold spre noi cercetări viitoare de specialitate despre semantica toponomasticeii dacice.

Numai cercetând în timp geneza cuvintelor ce au alcătuit limbajul unui popor care nu a lăsat o limbă scrisă vom descoperi spiritualitatea sa bogată și specifică.

La popoarele antichității denumirile hidrotoponimelor s-au dat ori plecând de la zeități specifice tutelare, de la teonime, ori de la alte simboluri majore sociale.

De aceea, fără o reconstituire riguroasă prealabilă a mitologiei poporului respectiv, atât cât se lasă ea descifrată din textele istorice ale popoarelor antice vecine și din studiul tezaurilor arheologice aborigene, nu vom putea pleca la drum.

Ni s-ar putea reproșa că abordând astfel problema exagerăm rolul mitologiei și că limba unui popor care reflectă viața societății antice este mult prea vastă și oronimele, hidrotoponimele, ori etno-antroponimele care derivă din teonime sunt destul de reduse în acea limbă. Ele vehiculează în schimb simbolurile majore și perene ale spiritualității specifice fiecărui popor antic. Această situație este valabilă pentru toate popoarele antichității și în special pentru lumea greco-romană și tracă, unde a prins rădăcini adânci civilizația mediteraneană.

Ipoteze despre topo-antroponime pornite de la teonime sau utilizarea anagramatică a acestora au preocupat lingviști celebri - ca Ferdinand de Saussure, Wunderli etc. -, care au făcut o analiză aprofundată a poeziei limbii latine la scriitorii clasici, devenind o nouă metodă de studiu în lingvistică.

Situația paradoxală a limbii române între limbile latine, cu un fond lexical bogat de peste 2.000 de cuvinte considerate încă de etimologie necunoscută, nu va mai putea dura multă vreme.

Fondul de cuvinte (circa 150) considerate ca substrat din limba strămoșilor Daci este mult prea redus pentru aportul real al limbii dacice la formarea limbii române, care este intuit ca fiind mult mai important.

O sarcină uriașă și perspective extraordinare se deschid studiului limbii dacice, considerată, pe nedrept, o limbă dispărută, moartă.

Analiza analogică nu a limbii române culte actuale, ci a limbii române vechi, care se vorbea încă acum peste o sută de ani în urmă, se va dovedi salvatoare pentru îmbogățirea substratului dac. Se va reduce astfel treptat, treptat limitele refugiului simplist de «ignoramus - ignorabimus», aplicat și limbii dacice antice, care nu a lăsat o scriere. Multe popoare antice au trăit și vorbit într-o lume de simboluri, încremenită azi în toreutica și arta tezaurilor arheologice care ies însă mereu la iveală.

Lumea simbolurilor antice se poate lăsa descifrată prin studierea în primul rând a semanticii sale.

G.I.

BIBLIOGRAFIE

1. D. M. Pippidi și colab., *Dicționar de istorie veche a României*, București 1976.
2. Constantin Preda, *Monedele Geto-Dacilor*, București 1973.
3. Hristo M. Danov, *Tracia antică*, București 1976.
4. Alex. Foll, Ivan Vénédikov, Ivan Marazov, Dimitrie Popov, *Legendes Thraces*, Sofia 1977.
5. Mircea Eliade, *Aspecte ale mitului*, București 1978.
7. Dumitru Berciu, *Asupra celor două opere de artă descoperite în 1983 la Ocnița-Buridava, în «Thraco-Dacica»*, București 1984, 1-2.
8. Gabriel Iliescu, *L'évolution stylistique de la monnaie dacique*, in «Actes du 9-ème Congrès International de Numismatique», Berne, 1979, Sept.
9. Idem, *Zei Dacilor pe efigii monetare*, in «Magazin Istoric», București 1981, Aprilie.
10. Idem, *Noi considerații despre moneda «Koson»*, in «Noi Tracii», 1981, Aprilie.
11. Idem, *De la zeii Dacilor pe efigii monetare la unele cetăți geto-dacice cu sanctuare*, in «Noi Tracii», 1981, Octombrie.
12. Idem, *Cetăți geto-dace cu nume de zeități*, in «Almanah Turistic», București 1982.
13. Idem, *Artă și mitologie geto-dacă*, «Almanah Turistic», București 1983.
14. Idem, *Hermeneutica monedei dacice*, in «Noi Tracii», 1981, Ianuarie.
15. Idem, *Cheval et chevalier sur les monnaies daces*, in «Noi Tracii», 1980, Martie.
16. Idem, *Medalie «Burebista»?* , in «Noi Tracii», 1980, Mai - Iunie.
17. Idem, *Imitații monetare de tip Artemis-Bendis și Dionisos-Heracles*, in «Noi Tracii», 1981, Mai.
18. Idem, *Neue Hypothesen uber den Schatz von Pietroasa, Volk und Kultur, N. 5*, 1983.
19. Idem, *Tezaurul de la Pietroasa*, in «Almanah Turistic», București 1984.
20. Muzeul Național de istorie, *Istoria României - Crestomație*, vol. I, București 1982.

Tribună liberă a ideilor, revista «Noi Tracii» oferă colaboratorilor și cititorilor săi posibilitatea să facă publice rezultatele cercetărilor întreprinse cu privire la istoria lumii vechi și în special trace.

Ea găzduiește cu imparțialitate și ecourile critice, polemice pe care le pot stârni materialele publicate.

Pentru tot ce se publică, răspunderea revine în întregime autorilor.

PE MARGINEA ARTICOLULUI «DE LA PREISTORIE LA ISTORIE» DE V. OGHINĂ

de RĂZVAN GIVULESCU

Am citit cu interes articolul *De la preistorie la istorie* al Dlui V. Oghină publicat în *Noi Tracii* nr. 122 din ianuarie 1985. Ca geolog, a trebuit să constat cu regret că autorul articolului prezintă o schemă cu totul proprie și, din nefericire, total nefondată a unor evenimente din pragul și din timpul Cuaternarului, că prezintă ani și datări ce nu au nimic de-a face cu datările moderne bazate pe radiocarbon, că prezintă ipoteze fanteziste și nefondate științifice privind originea omului și a populației din interiorul arcului carpatic. Și anume:

1. Autorul se referă permanent la «ieșirea din apă» a uscatului, am spune noi, la exondare. Nu se poate afirma, așa cum susține autorul, că nu se cunoaște data ieșirii din apă a Europei; ea se cunoaște cu precizie: sfârșitul Pliocenului - începutul Cuaternarului, în ani 1,7 milioane. Dar a situa această dată la 32.000 ani (după Manetho și Eusebiu) este un nonsens geologic. Acum 32.000 de ani, din punct de vedere geologic ne găseam în glaciațiunea Würm, respectiv în Pleistocenul superior, sau, mai exact, la sfârșitul Interstadialului

I-II al acestei glaciațiuni. Europa era de mult ieșită din ape, respectiv uscat ferm, altfel pe ce s-ar fi extins ghețarii și unde ar fi locuit oamenii timpului respectiv?

2. Autorul se referă la prezența unor resturi umane de la Bugiulești, vechi de două milioane de ani (?) și a altora din Sicilia, vechi de patru milioane de ani (?), ca să ajungă la neașteptata concluzie că vechimea omului în Arcul Carpatic (Ardeal) ar putea avea 3-4 milioane de ani, adică - adăugăm noi spre știință - în timpul geologic numit Dacian sau Romanian, fapt cu totul inedit. Lăsăm la o parte că în acel timp teritoriul țării noastre era mai mult sau mai puțin acoperit de ape, dar nici cel mai mic și neînsemnat rest humanoid nu a fost găsit în stratele acestor formațiuni geologice, care să justifice o astfel de afirmație. Și notăm, în treacăt, că este vorba de cele mai bine studiate și cunoscute formațiuni geologice ale țării noastre. Resturile umane la care se referă autorul reprezintă resturi de Australopiteci, de oameni - ce e drept -, dar a unei ramuri humanoide colaterale, ce nu a dat urmași, ce s-a stins fără ca din ea să poată deriva populația Arcului Carpatic.

3. Nu negăm existența Atlantidei. Nu negăm nici exodul populației anterior scufundării ei (vezi istoria potopului din Biblie sau epopeea lui Ghilgamesh). Dar de aici până la a afirma că Atlanteenii au dat naștere pe de o parte la Egipteni, pe de altă parte la o populație ce a ocupat Arcul Carpatic înseamnă a ne aventura în domeniul alunecos al faptelor neargumentate. Două popoare cu aceeași origine trebuie să aibă cât și cât aceleași caractere somatice, aceleași credințe, obiceiuri. Dar - întrebăm noi - unde sunt templele și piramidele din Carpați? Că de piatră sigur nu s-a dus lipsă. Diferențele sunt așa de mari, așa de flagrante, că nu mai este cazul nici măcar să le înșirăm.

A afirma că din Arcul Carpatic s-a populat toată Europa, că aici s-a zămislit «rasa albă umană europeană», cu aproximativ 31.000 ani în urmă, nu are nici un temei științific. Se știe că tipurile de Homo Praesapiens au apărut aproximativ în intervalul de acum 400.000 - 150.000 ani, iar cele de Homo Sapiens fossilis au apărut, e adevărat, cam cu vechimea menționată de autor, dar este interesant că cele mai multe resturi și cele mai bine conservate se cunosc din Europa de Apus sau Centrală, ele devenind mult mai sporadice pe măsură ce înaintăm spre est. Deci situația se prezintă tocmai invers de cum o prezintă autorul.

În fine, lăsăm la latitudinea arheologilor și a istoricilor să analizeze afirmația că «cloșca de aur» este veche de 32.000 de ani, că a fost realizată de Vulcan, un autohton pelasg din Carpați, respectiv din Ardeal. Lăsăm la latitudinea lingviștilor să analizeze că limba românească provine din limba Carpato-Atlanteenilor, din care a derivat apoi restul limbilor din jurul Mediteranei, inclusiv sanscrita.

În concluzie, nu contestăm scrierile anticilor, dar considerăm că afirmațiile lor trebuie filtrate prin cuceririle științei moderne. Numai așa se poate ajunge la o interpretare justă a lor, numai așa ele ne spun ceva.

R. G.

ISTORIE ȘI ABERAȚIE

de Prof. CĂLIN N. TURCU

Redacția revistei «Noi Tracii» are tot dreptul să adreseze mulțumiri colaboratorilor săi pentru materialele trimise spre publicare. Dacă acestea vor fi clare, concise și - mai ales - vor purta girul responsabilității autorilor, ele vor fi firește, cu atât mai prețioase. Numai că citind articolul *Oracolul zeiței Cybela de la Aluniș*, apărut în nr. 121 din decembrie 1984, semnat de Prof. Mircea Groza și Florin Olteanu, înclinăm a crede că cele enunțate mai sus rămân la un nivel pur teoretic. Aceasta pentru că, într-un spațiu relativ restrâns, cei doi autori reușesc performanța enunțării unei întregi game de aberații. Două sunt motivele care ne-au determinat de a da o replică articolului citat: primul este respectarea, pur și simplu, a adevărului istoric; al doilea faptul că am colindat noi înșine zona în discuție, de nenumărate ori, *cu pasul*, ea fiind total inaccesibilă celor ce încearcă a deveni «arheologi de Duminică», ținând volanul în mâini.

Așadar: Cybele este o zeitate de origine frigiană, considerată drept «Mama tuturor zeilor» și protectoare a vegetației. Apare în unele mituri vechi, de exemplu în povestea lui Attis (1). Acesta era un tânăr și frumos păstor din Phrygia, de care s-a îndrăgostit zeița Cybele. După ce i-a făgăduit să-i fie pururea credincios, Attis și-a călcat jurământul, îndrăgostindu-se la rândul-i de o nimfă. Mâniată, zeița i-a luat mințile și, într-un acces de nebunie, Attis s-a automutilat (2).

E necesar să specificăm acestea pentru a încerca să înțelegem de ce, dintr-o dată, monumentul aflat în cătunul Aluniș, comuna Colți, județul Buzău, a căpătat numele de «Oracol al zeiței Cybela de la Aluniș». «A încerca», fiindcă de înțeles e ceva mai greu. Din simplul motiv că, în toate lucrările de specialitate, monumentul în discuție are o denumire cunoscută și consacrată: *Biserica rupestră de la Aluniș*. Cu toate argumentele - cam confuze de altfel - pe care autorii încearcă să le aducă în sprijinul acestei noi denumiri, ne declarăm în total dezacord cu schimbarea propusă.

Biserica nu este «atestată documentar în anul 1427, ca lăcaș de cult ortodox», iar legenda nu «stabilește data de 1200». Să discutăm mai întâi atestarea documentară.

«Prima mărturie scrisă despre complexul rupestru de care ne ocupăm este pomelnicul de la schitul Agaton din vremea lui Neagoe Basarab...» (3). Documentul datează din 1651 și se referă la «dania pe care Radu de la Afumați o face în 1524... moșnenilor Scăeni, din cătunul Scăeni al comunei Buziorul... danie care consta în moșiile Nucetul și Hânsariul, ale căror repere pot fi identificate și în prezent» (4). Dar «aceste schituri... erau anterioare anului 1524» (5). «Considerăm ... că etapa medievală a schiturilor de piatră Alunișul-Nucu începe în intervalul iradierii isihaste de la Kelifarevo (1346-1371), deși funcția lor de lăcașuri de cult este desigur mult mai veche» (6).

Deci, *prima atestare scrisă* asupra complexului rupestru din zona Aluniș-Nucu ne vine de la 1651 și nu de la 1427! Diferența de peste două secole este foarte importantă, chiar și în acest caz.

De altfel, la intrarea în bisericuța de la Aluniș se află un «Istoric» al acestui vechi lăcaș de închinăciune (7). Dacă cei doi autori, Prof Mircea Groza și Florin Olteanu, s-ar fi ostenit a purcede la fața locului, problema nepotrivirilor de cifre și date ar fi fost oarecum rezolvată. Să facem apel la acest document, spre a vedea și ce spune legenda:

«Această biserică este săpată într-o stâncă masivă de piatră de către doi ciobani, Vlad și Simion, datând din anul 1274. Legenda spune că un cioban care păzea turma aici a auzit în somn o voce care i-a spus să sape în stâncă, să facă acolo o biserică. Săpând, a găsit o icoană a Maicii Domnului. Locuitorii au venit în ajutorul lor și, mărind deschizătura, au dat forma acestei biserici.

«Biserica poartă numele de biserică de la Aluniș, parohia Colți, județul Buzău. Este situată în mijlocul satului, săpată în stâncă de piatră de lângă drumul principal al satului, pe partea dreaptă. Este construită în anul 1274 și are ca ctitori pe cei doi ciobani Vlad și Simion, la care se adaugă credincioșii satului care s-au ocupat de îngrijirea și păstrarea ei.

«Multă vreme a fost mănăstire de călugări. Chiliile săpate în stâncă dovedesc acest lucru, dar galeriile săpate în acest masiv de piatră, ca și galeriile săpate în Muntele Zboiul, depărtare de aici cam 4 km., ne vorbesc despre trecutul istoric al poporului nostru, când în vremuri de bejenie se retrăgeau în munți și se ascundeau prin păduri în peșterile și crăpăturile munților, fugind din calea năvălirilor barbare.

«În anul 1578 a fost înzestrată de Doamna Neaga cu moșie. S-au făcut și restaurări, dar nu se cunosc decât cele recente. În anii 1840-1850, la intrare s-a făcut o anexă de lemn cu turla care servește de clopotniță prin osârdia starețului Antonie Ciolăneanu. În anul 1870 s-a făcut o catapeteasmă de lemn ancorată cu stâlpii de piatră ciopliți în această stâncă cu cheltuiala lui M. D. Popescu și a enoriașilor. În anul 1903, fiind ruinată, s-a făcut o nouă catapeteasmă din lemn de stejar, pe care s-au aplicat tablouri din tablă de zinc pictate cu icoanele împărătești, cu icoana hramului și a Sf. Nicolae. Deasupra se găsesc celelalte icoane rânduite. Tot atunci s-au aplicat patru tablouri pictate lângă altul pe boltă, iar trei în biserică prin stăruința ieromonahului Eftimie Ciolăneanu».

Mai menționăm aici că pe unul din pereții interiori ai bisericuței, și anume în partea nordică a altarului, se află o inscripție chirilică, în bună parte ștersă, a cărei traducere ar suna cam așa: «ROBII LUI DUMNEZEU. SIMION VLAD. KIR MONAH DANIIL... VARTOLOMEI...».

Am redat integral aceste documente, atât pentru a rămâne în atenția cercetătorilor viitori, cât și pentru a lămuri două amănunte: Faptul că legenda stabilește data de 1274 și nu 1200 și că cei doi stâlpi de piatră se află nu «la intrarea în biserică de la Aluniș», ci în interiorul ei, de o parte și de alta a altarului. Mai adăugăm că pe cei doi stâlpi nu se află nicidecum «lemnul sacru al spiralei»; că afirmațiile «au servit ca postament pentru doi câini ciobănești (lei)» și «pe timpul Fanarioților, niște călugări greci au înlăturat și distrus acești câini...» nu au nici un fel de acoperire și, în fine, că povestea cu Maica Domnului nu se referă la nici o «sculptură în stâncă», ci la legenda propriu zisă. De altfel, în zona bisericuței nu se află numai «o chilie», ci «În aceeași stâncă găsim două peșteri la două nivele diferite, cea de la nivelul inferior, compusă din două încăperi, cealaltă dintr-una singură» (8). Într-adevăr, săpate în același perete de stâncă, la numai 40-50 m. de bisericuță, se află cele două peșteri sau «chilii», cum le zic localnicii. Nici una dintre ele nu conține nici un fel de statuie sau sculptură.

Atât «schitul Alunișul», cât și «cele două peșteri alăturate» au beneficiat de o serie de schițe foarte reușite (9), executate de pictorul elvețian Henri Trenk, însoțitorul lui Al. Odobescu în «excursiunile» sale arheologice din vara anului 1871. H. Trenk este, de altfel, însoțitorul lui Odobescu în cele mai importante excursii pe care acesta le-a făcut prin țară (10).

Într-o notă de subsol din atât de controversata *Dacia Preistorică*, Nicolae Densușianu menționa: «Un monument, ce aparține de asemenea timpurilor primitive se află în cătunul Aluniș, pendent de comuna Aluniș. Este o bisericuță săpată din întregul într-o stâncă de piatră. După tradiția populară, acest vechi sanctuar a fost săpat în stâncă de către un păcurariu (cioban)» (11).

În încheierea primei părți a articolului lor din «Noi Tracii», cei doi autori afirmă: «În baza celor prezentate se poate afirma că lăcașul a fost un sanctuar al Zeiței Cybela și un Oracol, care, prin trecerea Geto-Dacilor la creștinism, a fost amenajat ca biserică creștină». Am văzut că «cele prezentate» nu au o bază solidă care să justifice cât de cât afirmația atât de categorică «lăcașul a fost un sanctuar... și un Oracol...» etc., etc.

De fapt, bisericuța de la Aluniș este un monument rupestru și nicidecum o «construcție megalitică. (A se vedea într-un oarecare dicționar care este semnificația cuvântului «megalit»).

O altă concluzi s-ar putea trage deocamdată: că nici unul dintre cei doi autori nu a fost de fapt la Aluniș. Ei au adunat o serie de date «culese din bătrâni» sau «semnalizate de informatori», pe care le-au grupat, încercând să dea materialului o tentă de autenticitate și probitate științifică...

Să mergem mai departe, referindu-ne la «Piatra Romei» și la «Piatra Rotăriei» (probabil, aici este vorba de o greșală de tipar, denumirea exactă fiind Rotării).

«Piatra Romei se află la 10 kilomentri spre est de localitatea Pătârlagele (Buzău). Aici... am descoperit un altar de sacrificiu: mai multe scări săpate în stâncă duc la un fel de platformă unde aveau loc sacrificiile, iar în apropierea acestui loc s-au găsit monede de aur» (12).

Există o muchie de deal numită «Culmea Romei» și - alăturat - o zonă stâncoasă numită «Pietrele Rotării». Ambele, aflate una în prelungirea celeilalte - deci două zone precis delimitate - se găsesc pe hotarul ce desparte județul Prahova de județul Buzău.

La Pietrele Rotării se află într-adevăr un fel de platformă aproximativ orizontală, dar aceasta nu poate căpăta deocamdată denumirea de altar. În trecut: nu sunt mai multe scări săpate în stâncă, ci numai una singură; aceasta nu duce spre «altar»; «sacrificii» vor fi existat, dar ce dovadă avem spre a ne îndreptăți să transformăm ipoteza în certitudine? Aici nu s-au descoperit niciodată bani vechi (sau, mai bine zis, *încă* nu s-au descoperit), nici măcar de aur; iar povestea comorilor ascunse de haiduci bântuie într-adevăr prin zonă, dar nu la Pietrele Rotării, nici la Culmea Romei și vom reveni la ea ceva mai jos.

Un alt fapt cu adevărat uimitor ar fi putut să rețină atenția celor doi autori: o serie de presupuse inscripții, nedescifrate încă, la Pietrele Rotării (13). Dar și aceste inscripții, ca și cele mai multe din monumentele rupestre din zona Alunișul-Nucu, sunt greu accesibile. Ele nu se dezvăluie decât celor ce au căpătat obișnuința călătoriilor îndelungi cu pasul și cu sufletul prin locuri puțin umblate și pustii.

Și acum, afirmația «localnici descoperă bani vechi (ei spun că au fost ascunși de haiduci)». Iată despre ce este vorba. În comuna Posești, județul Prahova (aflată pe șoseaua ce leagă Vălenii de Munte de Cislău și Pătârlagele din Buzău) trăiește un cetățean - Vasile Șelaru - care afirmă următoarele: tatăl lui a întâlnit, soldat tânăr fiind, în timpul celui de al doilea război mondial, doi bătrâni care susțineau că în tinerețile lor au «hoțit» (să facem totuși distincție între «hoț la drumul mare» și «haiduc») prin localitățile și pădurile aflate astăzi la confluența celor două județe. Aceștia i-ar fi destăinuit că, fiind urmăriți de poteră, ar fi ascuns - cu gândul de a-i recupera mai târziu -doi saci cu aur în două puncte diferite: primul ar fi «Fântâna lui Crăciun» astupată astăzi și ale cărei rămășițe se mai cunosc undeva pe dealurile din partea nordică a comunei Posești, iar al doilea ar fi înspre sud de această comună, în locul numit «Pietrele Înfierate».

Zona Pietrelor Înfierate - de asemenea, relativ greu accesibilă - se află pe o culme de deal. Aici, pe una din stâncile roase de ploii și arșițe, se găsesc o serie de inscripții - cea mai veche fiind de la 1910 -, care nu prezintă nici un fel de interes istoric. La răsărit de Pietrele Înfierate, la o anumită distanță, din loc în loc, se află puzderie de gropi săpate de localnici - unele mai vechi, altele

mai noi - întru căutarea aurului ascuns. Nu avem de unde ști dacă aurul va fi fost găsit sau nu. Știm numai că nu s-a aflat încă nimic și că se sapă mai departe acolo, la «Pietrele Înfierate» (și nu la «Piatra Scrisă»).

Cât privește relația «Goga-Kogaionon» s-a scris destul și în această privință (14) pentru a intra acum în amănunte. Atât doar că nici unul dintre autorii care s-au ocupat de cercetări în acest domeniu nu a plasat încă Cogaiononul, muntele sacru al vechilor Daci, în munții Buzăului. Și nici nu a încercat să alătore denumiri din zonă de muntele Cogaiononului. Prezenta încercare pare a fi cel puțin temerară...

În încheierea acestei analize, încă două precizări:

1. Să punem față în față două afirmații: prima a celor doi autori în discuție: «Din timpul lui Odobescu, s-a identificat pe pereții peșterii (Peștera lui Dionisie) semnul unui pește, care este simbolul acestui zeu» («zeul vinului și viței de vie. Cultul lui se practica în păduri, în munți, noaptea, și era un cult al misterelor»); a doua afirmație: «Deasupra intrării Peșterii lui Iosif se poate distinge conturul unui pește, simbolul paleocreștin...» (15). Este deci vorba de Peștera lui Iosif, unde se mai află «în fundul peșterii, o multitudine de contururi părănd ale unei penițe, foarte probabil vădind o formă arhaică a pomului vieții, etc.» (16). Despre acest loc s-a mai scris deja, uneori chiar lucruri incredibile (17).

2. «Piatra găurită cu altar» are și ea o denumire deja cunoscută: «Pe un pisc din fața schitului Agaton se află Peștera îngăurită..., care a prezentat la origine două încăperi, un altar foarte îngust (1,00 x 2,80) și un naos ceva mai mare (2,00 x 2,80), a căror despărțire este marcată de pilaștri săpați în stâncă, lați de 0,30 m. Pe latura de sud se găsesc, amenajate rudimentar, ca și intrarea în peșteră, trei ferestre. Un altar lat de 0,50 m, înalt de 1,00 m se prezintă lipit de peretele de est al biseriței».

«Cu excepția unui grafitti din secolul al XVIII-lea, constatăm două cruci suprapuse, grafitate pe peretele de sud (lângă fereastra dinspre vest), cea mai nouă asemănătoare celei de la schitul Alunișul (1649 - 1668), cea mai veche, cu trei brațe (patriarhală), datând dintr-o fază anterioară, ceea ce ar vădi că biserița trebuie datată oricum mai devreme de mijlocul secolului al XVIII-lea» (18).

Poate că autorii articolului luat în discuție ar mai fi trebuit să ne exlice și ceea ce înțeleg ei prin «practicarea misterelor», «oficierea misterelor», «cult al misterelor», etc. Introducerea unor noi expresii în contextul terminologiei de specialitate este un fapt meritoriu, dar este corect ca sensul acestora să poată fi și întru înțelegerea și priceperea muritorilor de rând...

Ne păstrăm convingerea că «Noi Tracii... unica publicație periodică în materie» (19) este și trebuie să rămână o publicație serioasă și competentă. De aceea datoria sacră a colaboratorilor revistei este să înlătore din materialele

ce le trimit spre publicare tot ceea ce poate fi fals, mistificare sau - pur și simplu - greșit orientat. Este vorba de «temelia unui edificiu construit cu truda unui număr din ce în ce mai mare de cercetători ai istoriei popoarelor ce au sălășluit pe aceste meleaguri. Iar pietrele acestui edificiu trebuie să fie solide și bine așezate. Altfel, ele nu vor rămâne decât biete fărâme de humă asupra cărora Spiritul nu a suflat încă...» (20).

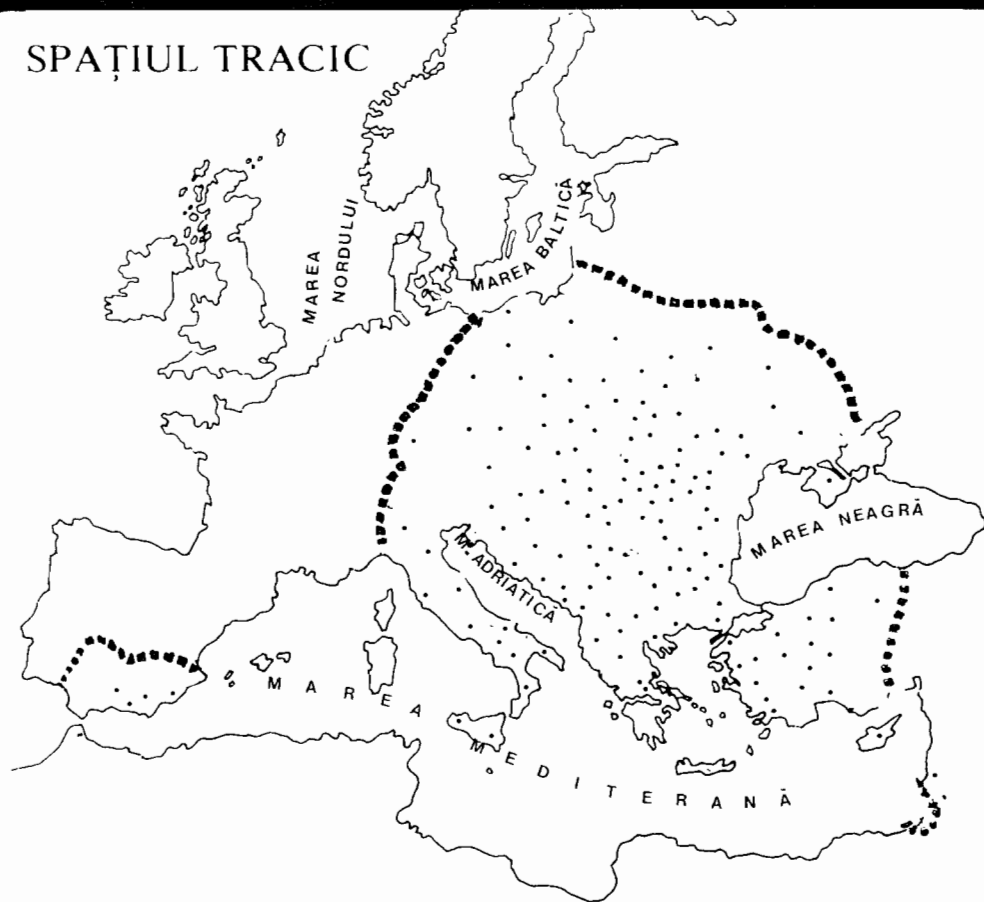
NOTE

1. Anca Balaci, *Mic dicționar mitologic greco-roman*, Ed. Științifică, București 1966, p. 111.
2. *Ibidem*, p. 76.
3. Pavel Chihaia, *De la Negru Vodă la Neagoe Basarab (Interferențe literar-artistice în cultura românească a evului de mijoc)*, Ed. Academiei R.S.R., București 1976, cap. 6: *Etapa Neagoe Basarab a complexului monastic isihast din munții Buzăului*, fig. 64 și 65.
4. Pavel Chihaia, *Date noi despre bisericuțele rupestre din munții Buzăului*, în «Glasul Bisericii», Anul XXXIII (1974), nr. 5-6, p. 510.
5. *Ibidem*, p. 511.
6. *Ibidem*, p. 509.
7. Este vorba de *Istoricul Bisericii cu hramul Tăierea capului Sf. Ioan Botezătorul din satul Aluniș, com. Colți, Buzău*, pe care noi l-am copiat integral la 25 august 1976, într-una din excursiile efectuate în zonă.
8. Pavel Chihaia, *De la Negru Vodă...*, p. 242.
9. *Ibidem*, fig 68 și 69.
10. A. I. Odobescu, *Note de călătorie*, Ed. Sport-Turism, București 1981.
11. Nicolae Densușianu, *Dacia Preistorică*, București 1913, p. 531.
12. Este vorba de una din afirmațiile pe care Florin Olteanu le face în cadrul unui interviu dat anterior. Vezi: N. Grigore Mărășeanu, *Tot ce în istoria Dacilor pare mister ar trebui numit FAPT ÎNCĂ NECERCETAT*, Flacăra, nr. 12 (1293) din 20 martie 1980.
13. Călin N. Turcu, *Inscripții la Pietrele Potării?*, în «Alamanah Anticipația 1983», p. 31.
14. Vezi, printre altele: Ion Bogdan, *Cogaionon, the holy mountain of Dacia*, Ed. Nagard, Milano.
15. Pavel Chihaia, *Date noi despre...*, p. 510, nota 29.
16. *Ibidem*.
17. Nicolae Cristache, *Imagini despre un război cosmic într-o grotă dinaintea epocii fierului?*, Flacăra, anul XXIX, nr. 6 (1287) din 7 febr. 1980.
18. Vezi nota nr. 3, p. 243 și fig. 70 și 71.
19. Vezi «Noi Tracii» nr. 100 din Martie 1983.
20. Vezi «Noi Tracii» nr. 19 din Martie 1976.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ:

1. D. Pippidi, *Contribuții la istoria veche a României*, Ed. Științifică, București 1958.
2. R. Vulpe, *Așezări getice din Muntenia*, Ed. Meridiane, București 1966.
3. D. Berciu, *Arta traco-getică*, Ed. Academiei, București 1970.
4. H. Daicoviciu, *Dacii*, Ed. Enciclopedică Română, București 1972.
5. H. Danov, *Tracia antică*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București 1976.
6. G. Rachet, *Universul arheologiei*, Ed. Meridiane, București 1977.
7. S. Morintz, *Contribuții arheologice la istoria Tracilor timpurii*, Ed. Academiei, București 1978.
8. M. Turcu, *Geto-Dacii în câmpia Munteniei*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București 1979.
9. I. Miclea, R. Florescu, *Strămoșii Românilor. Vestigii milenare de cultură și artă*, vol. I-IV, Ed. Meridiane, București, 1980.
10. V. Pârvan, *Getica. O protoistorie a Daciei*, Ed. Meridiane, București 1982.

SPAȚIUL TRACIC

Tracii sunt neamul cel mai numeros și mai răspândit din lume, după cel al Indienilor (Herodot)

CUPRINSUL

I. C. Drăgan, <i>Lai - Români din Sinai, apărători ai Sf. Ecaterina</i>	1
G. Vaida, <i>Relicte de limbă dacă în Peninsula Sinai</i>	3
C. Vrăbeți, <i>A dispărut limba Dacilor?</i>	5
M.P. Speidel, <i>Thracian Horsemen in Egypt's ala Veterana Gallica</i>	7
F. Olteanu, C. Călin, <i>Taxonomie</i>	9
G. Iliescu, <i>Semantica toponomasticeii geto-dace</i>	10
R. Givulescu, <i>Pe marginea articolului «De la preistorie la istorie»</i>	32
C. N. Turcu, <i>Istorie și aberație</i>	34

NOI TRACII

Redactia: Via Larga 11, Milano

Direttore responsabile: Sabino d'Acunio

Direz. Foro Traiano 1/A Roma Reg. Trib. Roma n. 17282 del 31.5.78

Rivista mensile - Spedizione in abbonamento postale gruppo terzo (70%)